

บทที่ 4

ผลการศึกษา

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประชากรเป้าหมาย

4.1.1 ลักษณะทั่วไปของชุมชน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยตามชุมชนแออัดต่าง ๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ในระหว่างปี พ.ศ. 2540- 2541 จำนวน 8 ชุมชนรวม 100 ครัวเรือนคือ

1. ชุมชนเข็นตรัล	จำนวน 36 ครัวเรือน
2. ชุมชนคลองเงิน 1	จำนวน 9 ครัวเรือน
3. ชุมชนคลองเงิน 2	จำนวน 6 ครัวเรือน
4. ชุมชนฟ้าใหม่	จำนวน 3 ครัวเรือน
5. ชุมชนศรีปิงเมือง ซอย 3	จำนวน 9 ครัวเรือน
6. ชุมชนวัดหัวฝาย	จำนวน 16 ครัวเรือน
7. ชุมชนกำแพงงาม	จำนวน 11 ครัวเรือน
8. ชุมชนร่องกระเจะ	จำนวน 10 ครัวเรือน

โดยมีข้อมูลลักษณะทั่วไปของชุมชนทั้ง 8 แห่งดังนี้คือ

1. ชุมชนเข็นตรัล แขวงนครพิงค์

ภาพที่ 3 ชุมชนเข็นตรัล แขวงนครพิงค์

เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ในบริเวณโกดังเก็บสินค้าบริษัทเซ็นทรัล แขวงนครพิงค์ ด้านทิศตะวันออกติดกับหมู่บ้านอุ่นอารีย์ ด้านทิศเหนือเป็นถนนหมื่นด้ามพร้าคด เป็นชุมชนที่เทศบาลนครเชียงใหม่ไม่ได้จัดตั้งเป็นชุมชนรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน มีประชากรทั้งที่เป็นคนไทยพื้นราบและชาวเขาไปบุกเบิกพื้นที่ของเอกชนเพื่อตั้งบ้านเรือนอาศัยอยู่มาเป็นเวลานานโดยมีจำนวนรวมทั้งสิ้น 52 ครัวเรือน ประชากรรวม 198 คน (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาพบครัวเรือนชาวเขาจำนวน 36 ครัวเรือน จำนวน 199 คน

2. ชุมชนคลองเงิน 1 แขวงนครพิงค์

ภาพที่ 4 ชุมชนคลองเงิน 1 แขวงนครพิงค์

เป็นชุมชนที่อาศัยตามแนวคลองเงิน 1 ซึ่งเป็นสายน้ำย่อยของลำคลองแม่ข่า ซึ่งเป็นการบุกเบิกพื้นที่สาธารณะ ตั้งอยู่ด้านทิศตะวันตกของชุมชนเซ็นทรัล มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 230 ครัวเรือนรวมประมาณ 1,000 คน (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ส่วนใหญ่จะเป็นคนไทยพื้นราบ และผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลครัวเรือนชาวเขาจำนวน 9 ครัวเรือนประชากรจำนวน 38 คน เข้าสู่ชุมชนได้ง่ายตามถนนหมื่นด้ามพร้าคด

3. ชุมชนคลองเงิน 2 แขวงนครพิงค์

ภาพที่ 5 ชุมชนคลองเงิน 2 แขวงนครพิงค์

เป็นชุมชนในลักษณะเดียวกับชุมชนคลองเงิน 1 คือตั้งบ้านเรือนอาศัยตามแนวคลองเงิน 2 ซึ่งเป็นสายน้ำย่อยของลำคลองแม่ข่า ตั้งอยู่ด้านตะวันออกของชุมชนเขื่อนตรัง บริเวณหลังตลาดค้าเทียม ถนนรัตนโกสินทร์ มีประชากรอาศัยอยู่ประมาณ 90 ครัวเรือน รวม 360 คน (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ซึ่งในจำนวนนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาคุณภาพชีวิตของชาวเขารวม 6 ครัวเรือน จำนวน 22 คน สามารถเข้าสู่ชุมชนได้ตามถนนรัตนโกสินทร์ หลังตลาดค้าเทียม

4. ชุมชนฟ้าใหม่ประตูก้อม แขวงเมืองราย

เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ตามแนวกำแพงดินชั้นนอกบริเวณถนนสุริวงค์และถนนประชาสัมพันธ์ ต.หายยา พื้นที่ดังกล่าวเป็นที่ราชพัสดุ ซึ่งมีประชากรอาศัยอยู่จำนวน 201 ครัวเรือน 921 คน (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) และผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาข้อมูลคุณภาพชีวิตของชาวเขาจำนวน 3 ครัวเรือนจำนวน 17 คน

5. ชุมชนศรีปิงเมืองซอย 3 แขวงเมืองราย

ภาพที่ 6 ชุมชนศรีปิงเมืองซอย 3 แขวงเมืองราย

เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ตามแนวที่ดินกำแพงเมือง อันที่เป็นราชพัสดุ หลังวัดนันทาราม ค. ช้างกลาง เป็นชุมชนที่เทศบาลนครเชียงใหม่ไม่ได้จัดตั้งเป็นชุมชนรูปแบบของคณะกรรมการชุมชน มีประชากรรวม 12 ครัวเรือน 60 คน (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ซึ่งในจำนวนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลคุณภาพชีวิตของชาวเขาจำนวน 9 ครัวเรือนรวม 46 คน สามารถเข้าสู่ชุมชนได้ตามถนนนันทารามซอย 3.

6. ชุมชนวัดหัวฝาย แขวงเมืองราย

ภาพที่ 7 ชุมชนวัดหัวฝาย แขวงเมืองราย

เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่สาธารณะด้านหลังวัดหัวฝาย และบริเวณปากคลองแม่ข่า หลังโรงพยาบาล ด.ช้างกลางและเป็นชุมชนที่จัดตั้งโดยเทศบาล มีประชากรทั้งสิ้น 157 ครัวเรือน 433 คน ซึ่งมีทั้งคนไทยพื้นราบอยู่ร่วมกับชาวเขา (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ซึ่งในจำนวนนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลคุณภาพชีวิตของชาวเขาจำนวน 16 ครัวเรือนรวม 84 คน สามารถเข้าสู่ชุมชนได้ตามถนนประชาสัมพันธ์และผ่านโรงพยาบาล

7. ชุมชนก้านแพงงาม แขวงเมืองราย

ภาพที่ 8 ชุมชนก้านแพงงาม แขวงเมืองราย

เป็นชุมชนที่แยกออกมาจากชุมชนวัดหัวฝายเมื่อปี พ.ศ. 2538 และได้รับการจัดตั้งโดยเทศบาลนครเชียงใหม่ ประชาชนอาศัยอยู่ตามแนวกำแพงเมือง(ที่ราชพัสดุ) และแนวคลองแม่ข่า(ที่สาธารณะ) ด.ช้างกลาง โดยมีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 121 ครัวเรือน 555 คนทั้งคนไทยพื้นราบอยู่ร่วมกับชาวเขา (เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลคุณภาพชีวิตของชาวเขาจำนวน 11 ครัวเรือน 41 คน สามารถเข้าสู่ชุมชนได้สะดวกตามถนนกำแพงดิน

8. ชุมชนร่องกระแจะ แขวงศรีวิชัย

ภาพที่ 9 ชุมชนร่องกระแจะ แขวงศรีวิชัย

เป็นชุมชนที่อาศัยอยู่ตามแนวลำเหมืองร่องกระแจะอันเป็นที่ดินสาธารณะและบุกรุกพื้นที่เอกชนบางส่วน ต. ช้างเผือก บริเวณด้านทิศตะวันตกของชุมชนเอราวัณ ถนนมณีพรัตน์ มีประชาชนทั้งคนไทยพื้นราบและชาวเขาอาศัยอยู่จำนวน 78 ครัวเรือน 357 คน(เทศบาลนครเชียงใหม่, 2540) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลคุณภาพชีวิตของชาวเขา จำนวน 10 ครัวเรือน 51 คน สามารถเข้าสู่ชุมชนได้สะดวกตามถนนมณีพรัตน์ ซอย 2 หรือ ถนนหัตถิเสวี บริเวณด้านหลังห้างสรรพสินค้าต้นตราภักดิ์ ช้างเผือก(เดิม)

4.1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะและภูมิหลังของประชากรกลุ่มตัวอย่าง

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละของประชากรชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแยกตามเผ่า

เผ่า	จำนวน ครัวเรือน	เพศ/วัย				จำนวนคน รวม
		ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	
1.มูเซอ	56 (56.0)	101 (60.5)	103 (62.0)	45 (58.4)	54 (61.4)	303 (60.8)
2.ลีซอ	19 (19.0)	26 (15.6)	28 (16.9)	13 (16.9)	18 (20.5)	82 (16.5)
3 อีเก้อ	12 (12.0)	20 (11.9)	16 (9.6)	10 (12.9)	6 (6.8)	52 (10.4)
4.แม้ว	12 (12.0)	20 (11.9)	16 (9.6)	10 (12.9)	6 (6.8)	52 (10.4)
5.เย้า	1 (1.0)	1 (0.006)	2 (0.01)	1 (0.01)	1 (0.01)	5 (0.01)
รวม	100 (100.0)	167 (100.0)	166 (100.0)	77 (100.0)	88 (100.0)	498 (100.0)

จากตารางที่ 2 แสดงให้เห็นถึงเผ่า จำนวนครัวเรือน และจำนวนสมาชิกของครัวเรือนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง พบว่ามีชาวเขาทั้งสิ้น 5 เผ่า คือ มูเซอ ลีซอ อีเก้อ แม้ว และเย้า รวมประชากรจำนวน 498 คน เป็นวัยผู้ใหญ่ 333 คน คิดเป็นร้อยละ 66.9 วัยเด็กจำนวน 165 คน คิดเป็นร้อยละ 33.1 โดยชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเป็นเผ่ามูเซอมากที่สุด คือ จำนวน 56 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 56.0 รองลงมาคือ เผ่าลีซอ มี 19 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 19.0 อีเก้อและแม้วมีจำนวนเท่ากันคือ 12 ครัวเรือน

ตารางที่ 3 จำนวนและร้อยละของประชากรชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแยกตามชุมชนและเผ่า

ชุมชน	เผ่า	จำนวน ครัวเรือน	เพศ/วัย				จำนวนคน รวม
			ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	
1.เซ็นทรัล	มูเซอ	36 (36.0)	63 (37.7)	62 (37.3)	35 (45.5)	39 (44.3)	199(39.9)
2.คลองเงิน1	มูเซอ	6 (6.0)	13 (7.8)	7 (4.2)	2 (2.6)	4 (4.5)	26 (5.2)
	ลีซอ	3 (3.0)	3 (1.8)	3 (1.8)	1 (1.3)	5 (5.7)	12 (2.4)
3.คลองเงิน2	แม้ว	6 (6.0)	7 (4.2)	8 (4.8)	4 (5.2)	3 (3.4)	22 (4.4)
4.ฟ้าใหม่	มูเซอ	3 (3.0)	4 (2.4)	6 (3.6)	3 (3.9)	4 (4.5)	17 (3.4)
5.ศรีปิงเมือง	มูเซอ	9 (9.0)	16 (9.6)	21 (12.7)	3 (3.9)	6 (6.8)	46 (9.2)
6.วัดหัวฝาย	มูเซอ	2 (2.0)	5 (3.0)	7 (4.2)	2 (2.6)	1 (1.1)	15 (3.0)
	ลีซอ	11 (11.0)	18 (10.8)	15 (9.0)	9 (11.7)	8 (9.0)	50 (10.0)
	อีเก้อ	3 (3.0)	6 (3.6)	6 (3.6)	2 (2.6)	5 (5.7)	19 (3.8)
7.กำแพงงาม	ลีซอ	5 (5.0)	5 (2.9)	10 (6.0)	3 (3.9)	2 (2.3)	20 (4.0)
	อีเก้อ	6 (6.0)	8 (4.8)	6 (3.6)	3 (3.9)	4 (4.5)	21 (4.2)
8.ร่องกระแจะ	แม้ว	6 (6.0)	13 (7.8)	8 (4.8)	6 (7.8)	3 (3.4)	30 (6.0)
	อีเก้อ	3 (3.0)	5 (3.0)	5 (3.0)	3 (3.9)	3 (3.4)	16 (3.2)
	เย้า	1 (1.0)	1 (0.6)	2 (1.2)	1 (1.3)	1 (1.1)	5 (1.0)
รวม	เผ่า	100(100.0)	167(100.0)	166(100.0)	77(100.0)	88(100.0)	498(100.0)

ตารางที่ 3 แสดงถึงเผ่า จำนวนครัวเรือน เพศ วัย และจำนวนประชากรชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 8 แห่ง พบว่ามีชาวเขาอยู่ร่วมกันหลายเผ่าจำนวน 4 ชุมชน คือชุมชนคลองเงิน 1 พบชาวเขาเผ่ามูเซอและเผ่าลีซอ ชุมชนวัดหัวฝาย พบชาวเขา 3 เผ่าคือ มูเซอ ลีซอ และอีเก้อ ชุมชนกำแพงงาม พบชาวเขาเผ่าลีซอและอีเก้อ ชุมชนร่องกระแจะ พบชาวเขา 3 เผ่าคือแม้ว อีเก้อ และเย้า ส่วนอีก 4 ชุมชนได้พบชาวเขาเพียงเผ่าเดียวที่อาศัยอยู่ คือชุมชนเซ็นทรัล เป็นชาวเขาเผ่ามูเซอ ชุมชนคลองเงิน 2 เป็นชาวเขาเผ่าแม้ว ชุมชนฟ้าใหม่ประตูก้อม พบชาวเขาเผ่ามูเซอและชุมชนศรีปิงเมืองชอย 3 ก็พบชาวเขาเผ่ามูเซอเช่นกัน แต่ทั้งนี้ในทั้ง 8 ชุมชนนั้นจะพบคนไทยพื้นราบอยู่ในบริเวณเดียวกันหรืออยู่ใกล้เคียงกัน

ตารางที่ 4 จำนวนและร้อยละของประชากรที่ศึกษาแยกตามชุมชนและครัวเรือน

ชุมชน	จำนวน ครัวเรือน	จำนวนประชากร(คน)				
		ชาย	หญิง	เด็กชาย	เด็กหญิง	รวม
1.เขื่อนทรัด	36 (36.0)	63 (37.7)	62 (37.3)	35 (45.5)	39 (44.3)	199 (39.9)
2.คลองเงิน 1	9 (9.0)	16 (9.6)	10 (6.0)	3 (3.9)	9 (10.2)	38 (7.6)
3.คลองเงิน 2	6 (6.0)	7 (4.2)	8 (4.8)	4 (5.2)	3 (3.4)	22 (4.4)
4.ฟ้าใหม่	3 (3.0)	4 (2.4)	6 (3.6)	3 (3.9)	4 (4.5)	17 (3.4)
5.ศรีปึงเมือง	9 (9.0)	16 (9.6)	21 (12.7)	3 (3.9)	6 (6.8)	46 (9.2)
6.วัดหัวฝาย	16 (16.0)	29 (17.4)	28 (16.9)	13 (16.9)	14 (15.9)	84 (16.9)
7.กำแพงงาม	11 (11.0)	13 (7.8)	16 (9.6)	6 (7.8)	6 (6.8)	41 (8.2)
8.ร่องกระแจะ	10 (10.0)	19 (11.4)	15 (9.0)	10 (13.0)	7 (7.9)	51 (10.2)
รวม	100 (100.0)	167 (100.0)	166 (100.0)	77 (100.0)	88 (100.0)	498 (100.0)

จากตารางที่ 4 เป็นการแสดงถึงจำนวนครัวเรือนและจำนวนประชากรที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่ศึกษาทั้ง 8 แห่ง จะเห็นได้ว่า ชุมชนที่มีชาวเขาอาศัยอยู่มากที่สุดได้แก่ ชุมชนเขื่อนทรัด ซึ่งมีชาวเขาอาศัยอยู่ 36 ครัวเรือน มีสมาชิกทั้งหมด 199 คน เป็นชายจำนวน 63 คน หญิง 62 คน เด็ก 74 คน ชุมชนที่มีชาวเขาอาศัยอยู่น้อยที่สุดได้แก่ ชุมชนฟ้าใหม่ มีเพียง 3 ครัวเรือนและมีประชากรเพียง 17 คน

ตารางที่ 5 ปีที่ครัวเรือนชาวเขาย้ายเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ปี พ.ศ. ที่ย้ายเข้ามา	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
ก่อนปี พ.ศ 2530	12	12.0
2530 - 2535	58	58.0
2535 - 2541	27	27.0
ไม่ตอบคำถาม/จำไม่ได้	3	3.0
รวม	100	100.0

จากตารางที่ 5 แสดงให้เห็นถึงประชากรกลุ่มตัวอย่าง ที่ได้ย้ายครัวเรือนเข้ามาพักอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ทั้ง 8 ชุมชน พบว่าส่วนใหญ่จะเข้ามาในช่วงปี พ.ศ 2530 - 2535 โดยคิดเป็นร้อยละ 58 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด และมีเพียงร้อยละ 12 ที่ย้ายเข้ามาก่อนปี พ.ศ 2530 และมีอัตราการเพิ่มที่ลดลงตั้งแต่ปี พ.ศ 2536 เป็นต้นมา

ตารางที่ 6 ปีที่ครัวเรือนชาวเขาย้ายเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน

ปี พ.ศ	จำนวน(ครัวเรือน)	ร้อยละ
ก่อนปี พ.ศ 2530	6	6.0
2530 - 2535	50	50.0
2536 - 2541	44	44.0
รวม	100	100.0

จากตารางที่ 6 แสดงถึงการเคลื่อนย้ายที่อยู่ของชาวเขาเพื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบัน ทั้ง 8 แห่ง พบว่าร้อยละ 50 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดที่เข้ามาพักอาศัยอยู่ในชุมชนปัจจุบันในช่วงปี พ.ศ 2530 - 2535 โดยเข้ามาพักอาศัยอยู่ก่อนปี พ.ศ 2530 เพียงร้อยละ 6 ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 44 เข้ามาในช่วงปี พ.ศ 2536 - 2541 อนึ่งเมื่อศึกษาเปรียบเทียบถึงการย้ายที่พักอาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จากการตรวจสอบข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เกี่ยวกับปี พ.ศ ที่ย้ายเข้ามาอยู่ในเขต เทศบาลนครเชียงใหม่ และปี พ.ศ ที่เข้ามาพักอาศัยในชุมชนปัจจุบัน พบว่าร้อยละ 58 ของครัวเรือนชาวเขาทั้งหมดไม่ได้ย้ายที่พักอาศัย กล่าวคือเป็นปีเดียวกัน ในขณะที่อีกร้อยละ 42 ที่เหลือมีการย้ายที่พักอาศัยมากกว่า 1 ครั้งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

ตารางที่ 7 ปัญหาหรือความต้องการอันเป็นสาเหตุในการย้ายถิ่นของครัวเรือนชาวเขา

ปัญหาหรือความต้องการ	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง	จำนวนที่เลือกเป็นสาเหตุ	ร้อยละ
1. ขาดแคลนพื้นที่ทำการเกษตร	100	60	60.0
2. ต้องการหาอาชีพใหม่(กรรมกร)	100	40	40.0
3. ต้องการมาค้าขาย	100	26	26.0
4. ต้องการให้ลูกหลานได้เรียนหนังสือ	100	20	20.0
5. ผลผลิตตกต่ำ	100	12	12.0
6. ราคาผลผลิตไม่ดี	100	2	2.0
7. ประสิทธิภาพแห่งแล้ง	100	2	2.0
8. ไม่มีญาติในหมู่บ้าน	100	2	2.0
9. จำหน่ายผลผลิตยาก	100	1	1.0
10. สามีติดคุก	100	2	2.0

จากตารางที่ 7 แสดงถึงสาเหตุที่ทำให้ชาวเขาเข้ามาประกอบอาชีพในเขตเทศบาลนคร เชียงใหม่โดยปัญหาที่กลุ่มตัวอย่างพบมากที่สุดคือ ปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่ทำกินด้านการเกษตรเช่น การไม่มีพื้นที่ทำกินมีจำนวนร้อยละ 60 ซึ่งส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากพื้นที่ทำกินเดิมอยู่ในเขตป่า สงวนและได้มีการดำเนินการปลูกป่าทับพื้นที่ดังกล่าวจึงทำให้ไม่สามารถเพาะปลูกได้อีกต่อไป สาเหตุรองลงมาได้แก่ ต้องการหาอาชีพใหม่ เช่นเป็นกรรมกร มีกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 40 ที่เหลือ และร้อยละ 26 ต้องการมาค้าขาย ร้อยละ 20 ระบุว่าต้องการให้ลูกหลานได้มีโอกาสทางการศึกษา มากขึ้นจึงได้ย้ายถิ่นฐานเข้ามาอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่ และนอกจากนี้ยังมีสาเหตุอื่นๆ อีกเช่น ประสพภาวะผลผลิตตกต่ำเนื่องจากความเสื่อมโทรมของพื้นที่ทำกินร้อยละ 12 ราคาผลผลิตไม่ดี ทำให้ขาดทุนร้อยละ 2 ประสพภาวะแห้งแล้งร้อยละ 2 และจำหน่ายผลผลิตยากลำบากร้อยละ 1 เป็นต้น

ตารางที่ 8 ภูมิลำเนาเดิมของครัวเรือนชาวเขาก่อนการอพยพเข้ามาอยู่ในชุมชน

จังหวัด	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
1. เชียงใหม่	65	65.0
2. เชียงราย	22	22.0
3. แม่ฮ่องสอน	5	5.0
4. เพชรบูรณ์	2	2.0
5. ตาก	2	2.0
6. ลำพูน	1	1.0
7. ลำปาง	1	1.0
8. น่าน	1	1.0
9. พิชญ โลก	1	1.0
รวม	100	100.0

จากตารางที่ 8 จะเห็นได้ว่าชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่จะมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขต จังหวัดเชียงใหม่คือมีจำนวนมากถึงร้อยละ 65 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมด รองลงไปจะเป็นชาว เขาที่มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในเขตจังหวัดเชียงรายคือร้อยละ 22 ส่วนที่เหลือจะย้ายถิ่นมาจากจังหวัด อื่นๆ คือ แม่ฮ่องสอน เพชรบูรณ์ ลำพูน ลำปาง น่าน ตากและพิชญ โลก

4.2 คุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเรื่องชีวิตเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ โดยแบ่งเป็น 2 ประเภทคือ

1. เรื่องชีวิตเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตนอกการทำงาน ได้แก่ที่อยู่อาศัย สาธารณูปโภค สิ่งแวดล้อม การศึกษา และการได้รับสัญชาติไทย
2. เรื่องชีวิตเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงาน ได้แก่ รายได้เพียงพอและเป็นธรรมชาติ ความมั่นคงของอาชีพสภาพการทำงาน จำนวนชั่วโมงการทำงานและการพักผ่อน

เรื่องชีวิตทั้ง 2 ประเภทดังกล่าว ได้มีการศึกษาทั้งในเชิงปริมาณ (Quantitative research) และการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative research) ประกอบกันไป กล่าวคือ การศึกษาในเชิงปริมาณได้ใช้ตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) ซึ่งกองการแพทย์และกองอนามัยและสิ่งแวดล้อมเทศบาลนครเชียงใหม่ได้กำหนดเป็นเกณฑ์ชีวิตคุณภาพชีวิตของครัวเรือนในเขตเมือง ตามมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุข ถ้าเกณฑ์ชีวิตตัวไหนบรรลุต่ำกว่าเป้าหมายที่กำหนดไว้เกินกว่าร้อยละ 15 ถือว่าเป็นปัญหาที่รุนแรง ส่วนการศึกษาในเชิงคุณภาพผู้วิจัยได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ กับครัวเรือนกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งการสังเกตสภาพชุมชน และได้ข้อมูลจากแหล่งทุติยภูมิต่าง ๆ โดยมีผลการศึกษาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่นี้คือ

4.2.1 คุณภาพชีวิตนอกการทำงาน

4.2.1.1 ที่อยู่อาศัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ที่อยู่อาศัยหมายถึง ปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบ้านพักอาศัยของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนต่าง ๆ ได้แก่ ความมั่นคงในที่อยู่อาศัยหรือกรรมสิทธิ์ในที่ดินของบ้านพัก สภาพความคงทนของบ้านพักที่จะสามารถป้องกันฝน ลม แดดได้อย่างน้อย 5 ปี และความสะอาดปลอดภัย ความแออัดของที่อยู่อาศัยและการมีส่วนร่วมของครัวเรือน ซึ่งผลจากการศึกษามีรายละเอียดในประเด็นต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 9 ที่ตั้งและลักษณะการครอบครองที่ดินของครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

ชุมชน	จำนวนครัวเรือน ที่อาศัย	ที่ตั้งชุมชน	ลักษณะการครอบครองที่ดิน
1.เซินทริล	36	ถนนหมื่นด้ามพร้าคด แขวงนครพิงค์	อาศัยพื้นที่ของเอกชนบริษัทเซิน ทริลทั้งหมด
2. คลองเงิน 1	9	ตามแนวคลองเงิน 1 ซึ่งเป็นสาย น้ำย่อยของคลองแม่ข่าทิศตะวันออก ของชุมชนเซินทริล แขวงนครพิงค์	อาศัยพื้นที่สาธารณะพร้อมแนว ลำคลองทั้งหมด
3.คลองเงิน 2	6	ตามแนวคลองเงิน 2 ซึ่งเป็นสาย น้ำย่อยของคลองแม่ข่าทิศตะวันออก ของชุมชนเซินทริลหลัง ตลาดค้าเหียงแขวงนครพิงค์	อาศัยพื้นที่สาธารณะพร้อมแนว ลำคลองและพื้นที่ของเอกชนบาง ส่วน
4.ฟ้าใหม่	3	ตามแนวกำแพงเมืองชั้นนอก ถนนสุริวงศ์แขวงเมืองมัย	อาศัยในพื้นที่ราชพัสดุ รับผิดชอบ โดยกรมธนารักษ์
5.ศรีปิงเมือง	9	ตามแนวกำแพงเมืองชั้นนอก ถนนนันทารามซอย 3 แขวงเมืองมัย	อาศัยในพื้นที่ราชพัสดุ รับผิดชอบ โดยกรมธนารักษ์และพื้นที่ ของเอกชนบางส่วน
6.วัดหัวฝาย	16	หลังโรงพยาบาล ถนนประชาสัมพันธ์แขวงเมืองมัย	อาศัยในพื้นที่สาธารณะตามแนว คลองแม่ข่า
7. กำแพงงาม	11	ถนนกำแพงดินแขวงเมืองมัย	อาศัยพื้นที่สาธารณะตามแนว คลองแม่ข่าและแนวกำแพงเมือง ชั้นนอก
8.ร่องกระแจะ	10	ถนนมณีนพรัตน์ ต.ช้างเผือก แขวงศรีวิชัย	อาศัยพื้นที่ตามลำเหมือง สาธารณะร่องกระแจะและพื้นที่ ของเอกชนบางส่วน

จากตารางที่ 9 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ใน ชุมชนจำนวน 100 ครัวเรือนพบว่าใน 8 ชุมชนทั้งหมดไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอันเป็นที่ตั้งบ้านเรือน กล่าวคือได้มีการบุกรุกพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ของเอกชนซึ่งไม่ได้ใช้ประโยชน์เพื่อสร้างบ้านพักอาศัยหรือมีการซื้อสิทธิในการอยู่อาศัยจากบุคคลอื่นทั้งที่เป็นคนไทยพื้นราบและของชาวเขาด้วยกันเอง และอยู่ร่วมกันกับคนไทยพื้นราบโดยที่ที่ตั้งบ้านเรือนจะเป็นพื้นที่ตามแนวคลองและกำแพงเมือง

ตารางที่ 10 ความพึงพอใจต่อสภาพที่อยู่อาศัยของครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

ระดับความพึงพอใจ	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละ
มาก	4	4.0
ปานกลาง	32	32.0
น้อย	45	45.0
ไม่พึงพอใจ	17	17.0
ไม่ตอบคำถาม	2	2.0
รวม	100	100.0

จากตารางที่ 10 จะเห็นได้ว่าชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่คิดเป็นร้อยละ 45.0 มีความพึงพอใจต่อสภาพที่อยู่อาศัยในระดับน้อย ที่พอใจในระดับปานกลางมีร้อยละ 32.0 ที่ไม่พอใจมีร้อยละ 17.0 ที่พอใจมากมีเพียงร้อยละ 4.0 เท่านั้น

ซึ่งสาเหตุที่ทำให้ชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ไม่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ของตนนั้น จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนนั้นทราบว่า มีสาเหตุมาจากว่า ที่อยู่อาศัยในปัจจุบันเป็นพื้นที่ที่บุกรุกเข้ามาอยู่ โดยไม่มีกรรมสิทธิ์ จึงทำให้พวกเขาเกิดความวิตกกังวลว่าจะถูกไล่ที่ ต้องรื้อถอนบ้านเรือน ทำให้ไม่มีหลักประกันความมั่นคงในที่อยู่อาศัยและจากการสังเกตถึงสภาพพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ปรากฏว่าในปัจจุบันได้มีไร่หรือหรือไล่ที่ในหลายแห่ง เช่นชุมชนเขื่อนตรล ได้มีการติดป้ายประกาศให้มีการย้ายที่อยู่อาศัยออกจากบริเวณพื้นที่ดังกล่าวแล้วและปัจจุบันก็ยังติดประกาศอยู่ซึ่งชุมชนเขื่อนตรลแห่งนี้ได้มีทั้งคนไทยพื้นราบและชาวเขาเข้ามาอยู่ในที่ดินของบริษัทเขื่อนตรลตั้งแต่ปี พ.ศ. 2533 จึงสรุปได้ว่าในด้านความมั่นคงของที่อยู่อาศัยนั้น ชาวเขาทั้งหมดที่อพยพเข้ามาอยู่ในชุมชนแออัดขาดหลักประกันความมั่นคงในที่อยู่อาศัย เนื่องจากว่าไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินและบ้านที่พักอาศัยอยู่

ตารางที่ 11 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขา จำแนกตามสภาพบ้านพักอาศัยและชุมชน

ชุมชน	ครัวเรือน	สภาพบ้านพัก	
		ถาวรคงทน 5 ปี	ไม่ถาวรคงทนถึง 5 ปี
เขื่อนทริล	36 (36.0)	0 (0.0)	36 (36.0)
คลองเงิน 1	9 (9.0)	0 (0.0)	9 (9.0)
คลองเงิน 2	6 (6.0)	0 (0.0)	6 (6.0)
ฟ้าใหม่	3 (3.0)	3 (3.0)	0 (0.0)
ศรีปิงเมือง	9 (9.0)	0 (0.0)	9 (9.0)
วัดหัวฝาย	16 (16.0)	8 (8.0)	8 (8.0)
กำแพงงาม	11 (11.0)	2 (2.0)	9 (9.0)
ร่องกระแจะ	11 (11.0)	2 (2.0)	8 (8.0)
รวม	100 (100.0)	15 (15.0)	85 (85.0)

จากตารางที่ 11 จะเห็นได้ว่าสภาพบ้านพักอาศัยของครัวเรือนชาวเขานั้นผู้วิจัยพบว่าส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ 85 ของครัวเรือนทั้งหมดมีสภาพไม่มั่นคงถาวรและจากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่าลักษณะของที่พักเป็นบ้านพักชั่วคราวสร้างขึ้นในลักษณะเดียวกับบ้านประจำเผ่าที่อยู่บนพื้นที่สูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาวเขาเผ่ามูเซอซึ่งพบในชุมชนเขื่อนทริลและศรีปิงเมือง เผ่าอีกที่ชุมชนร่องกระแจะและเผ่าแม้วบางส่วนในชุมชนคลองเงิน 2 และเผ่าลีซอบางส่วนในชุมชนคลองเงิน 1 และชุมชนกำแพงงาม โดยใช้วัสดุที่ราคาถูกคือไม้ไผ่และมุงด้วยหญ้าคา ส่วนฝาบ้านจะประกอไปด้วยแผ่นกระดานไม้อัดที่ใช้เป็นแผ่นป้ายโฆษณาต่าง ๆ หรือแผ่นไม้ไผ่และพื้นบ้านก็จะทำด้วยแผ่นไม้ไผ่เช่นกัน ซึ่งสภาพบ้านดังกล่าวนี้ผู้นำครัวเรือนให้ข้อมูลว่าจะมีการซ่อมแซมเป็นประจำเกือบทุกปี ไม่ความคงทนต่อแดด ลม ฝนได้ถึง 5 ปี โดยที่สมาชิกของครัวเรือนต้องใช้ความอดทนในสภาพความเป็นอยู่ในบ้านพอสมควรในทุกฤดูกาลไม่ว่าจะเป็นฤดูร้อนที่ร้อนอบอ้าว ในฤดูหนาวก็มีลมพัดผ่านเข้าไปภายในบ้านตามช่องว่างหรือร่องรูต่างๆ ของตัวบ้าน ส่วนในฤดูฝนก็อาจเกิดฝนรั่วเข้าไปภายในบ้านได้หรืออาจถูกลมพัดแรง ๆ ทำให้หลังคาบ้านเปิดเป็นช่องรั่วได้ จะมีเพียงร้อยละ 15 ของครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่มีสภาพบ้านค่อนข้างถาวรสามารถป้องกันแดด ลม ฝนได้เป็นอย่างดีถึง 5 ปี ส่วนใหญ่จะพบที่ชุมชนวัดหัวฝาย ชุมชนฟ้าใหม่และชุมชนร่องกระแจะบางส่วน โดยเป็นบ้านที่สร้างด้วยวัสดุราคาค่อนข้างแพง เช่น ไม้จริง ปูนซีเมนต์ หลังคามุงสังกะสีหรือกระเบื้องเป็นต้น ซึ่งครัวเรือนชาวเขาในกลุ่มจึงมีสภาพความเป็นอยู่ที่ดี

ตารางที่ 12 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยในชุมชน

จำนวนครัวเรือน(ครัวเรือน)	จำนวนสมาชิก(คน)
2 (2.0)	1
11 (11.0)	2
17 (17.0)	3
16 (16.0)	4
24 (24.0)	5
11 (11.0)	6
5 (5.0)	7
4 (4.0)	8
4 (4.0)	9
3 (3.0)	10
2 (2.0)	13
1 (1.0)	14
100 (100.0)	4.98

(เฉลี่ย = 5 คน/ครัวเรือน)

จากตารางที่ 12 แสดงให้เห็นถึงจำนวนสมาชิกของครัวเรือนชาวเขาที่พำนักอยู่ในชุมชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่ร้อยละ 24.0 มีสมาชิกจำนวน 5 คน ร้อยละ 17 มีสมาชิกจำนวน 3 คน ร้อยละ 16 มีสมาชิกจำนวน 4 คน ครัวเรือนที่มีสมาชิกอีก 7 - 9 คน มีจำนวนไม่มากนักและที่มีสมาชิก 10 คน ขึ้นไปมีเพียง 6 ครัวเรือนเท่านั้น

ตารางที่ 13 สภาพความแออัดของที่พักอาศัยของครัวเรือนชาวเขา

สภาพความแออัด	จำนวน	ร้อยละ
แออัด	84	84.0
ไม่แออัด	16	16.0
รวม	100	100.0

จากตารางที่ 13 เป็นการพิจารณาในเชิงวัดวิธีสัจจากจำนวนสมาชิกทั้งหมดในครัวเรือนเปรียบเทียบกับจำนวนห้องพักและขนาดของบ้านพัก ที่จะทำให้สมาชิกสามารถพักอาศัยอยู่ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่รู้สึกอึดอัด เป็นสัดส่วนและมีความเป็นอิสระในชีวิตส่วนตัว ซึ่งพบว่าร้อยละ 84 ของครัวเรือนทั้งหมดอยู่อาศัยกันอย่างแออัด ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 16 สามารถพักอาศัยอยู่ได้โดยไม่แออัด

ตารางที่ 14 ความสัมพันธ์ระหว่างสภาพความแออัดและสภาพของบ้านพักของครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชน

สภาพบ้านพัก/ความแออัด	แออัด	ไม่แออัด	รวม
ถาวร	12 (80.0)	3 (20.0)	15 (15.0)
ไม่ถาวร	72 (84.7)	13 (15.3)	85 (85.0)
รวม	84 (84.0)	16 (16.0)	100 (100.0)

Chi-Square Value=0.21001 DF=1 Significance=0.64670 ระดับนัยสำคัญ=0.05

จากตารางที่ 14 เป็นผลการทดสอบค่าความสัมพันธ์ของตัวแปรระหว่างสภาพของบ้านพักอาศัย กับสภาพความเป็นอยู่ที่แออัดของครัวเรือนชาวเขา ที่พำนักอยู่ในเขตชุมชนต่าง ๆ ทั้ง 8 แห่ง พบว่าค่า Chi-Square Value=0.21001 ค่า DF=1 และค่าความเชื่อมั่น (Significance) ณ ระดับ 0.05=0.646 แสดงว่าครัวเรือนชาวเขาที่มีบ้านพักถาวร และไม่ถาวร ต่างพบกับปัญหาความแออัดของสภาพที่อยู่อาศัยไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ครัวเรือนชาวเขาที่มีบ้านพักในสภาพที่ถาวรคงทนร้อยละ 80.0 ต้องเผชิญกับสภาพความแออัด เช่นเดียวกับชาวเขาที่มีบ้านเรือนไม่ถาวรร้อยละ 84.7 ต้องเผชิญกับสภาพความเป็นอยู่ที่แออัด

ตารางที่ 15 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขาที่มีส่วนใช้อย่างถูกสุขลักษณะ

ชุมชน	มีส่วนใช้(ครัวเรือน)	ไม่มีส่วนใช้ (ครัวเรือน)	จำนวนครัวเรือนทั้งหมด
1.เขินทรัด	9 (25.0)	27 (75.0)	36 (36.0)
2.คลองเงิน1	7 (77.8)	2 (22.2)	9 (9.0)
3.คลองเงิน2	5 (83.3)	1 (16.7)	6 (6.0)
4.ฟ้าใหม่	3 (100.0)	0 (0.0)	3 (3.0)
5.ศรีปิงเมือง	8 (88.9)	1 (11.1)	9 (9.0)
6.วัดหัวฝาย	16 (100.0)	0 (0.0)	16 (16.0)
7.กำแพงงาม	9 (81.8)	2 (18.2)	11 (11.0)
8.ร่องกระแจะ	10 (100.0)	0 (0.0)	10 (10)
รวม	67 (67.0)	33 (33.0)	100 (100.0)

การมีส่วนใช้เป็นของครัวเรือน เป็นเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตประการหนึ่งของครัวเรือนในเขตเมือง ซึ่งมาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขได้ตั้งเกณฑ์ไว้ที่ร้อยละ 90 ของจำนวนครัวเรือนในชุมชน สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยพบว่าครัวเรือนชาวเขามีส่วนใช้เป็นของตนเองเพียงร้อยละ 67 ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานถึงร้อยละ 23 ถือว่าเป็นปัญหาที่รุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งพบว่าปัญหาที่ชุมชนเขินทรัดมากที่สุด ซึ่งร้อยละ 75.0 ไม่มีส่วนที่ถูกสุขลักษณะใช้ อย่างไรก็ตามมีชาวเขาในชุมชน 3 แห่งที่มีส่วนใช้เต็มร้อยละร้อย คือชุมชนฟ้าใหม่ วัดหัวฝาย และร่องกระแจะ ส่วนชาวเขาในชุมชนศรีปิงเมือง คลองเงิน 1 และกำแพงงาม มีส่วนใช้ร้อยละ 88.9 ร้อย 83.3 และร้อยละ 81.8 ตามลำดับ

ในกรณีของชุมชนเขินทรัดซึ่งมีส่วนใช้น้อยมากนั้น จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนชาวเขาพบว่าสมาชิกของชุมชนมีวิธีการแก้ไขปัญหานี้ 3 ลักษณะเมื่อต้องการถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะคือ

- ถ่ายอุจจาระหรือปัสสาวะในบริเวณป่ารอบๆ ชุมชน
- ใช้ห้องส้วมของสถานที่ไปทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่มีอาชีพเป็นกรรมกรรับจ้างทั่วไป
- ใช้ห้องส้วมร่วมกับญาติหรือเพื่อนบ้าน

ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีส่วนใช้ในชุมชนคลองเงิน 1 คลองเงิน 2 ศรีปิงเมืองและกำแพงงามนั้นก็จะมีอาศัยของญาติหรือของเพื่อนบ้านใช้

4.2.1.2 สาธารณูปโภค

ผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการชี้วัดคุณภาพชีวิตนอกการทำงานของครัวเรือนชาวเขาเกี่ยวกับบริการสาธารณูปโภคพื้นฐานไว้ 3 ประการ คือ ไฟฟ้า น้ำประปาและเส้นทางเข้าออกของชุมชนที่อยู่อาศัย โดยได้มีคำถามทั้งในเชิงวัดวิถีชีวิตและคำถามเชิงอัตวิสัย ในจำนวน 100 ครัวเรือนของทั้ง 8 ชุมชน ซึ่งมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

ตารางที่ 16 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ในแต่ละชุมชน

ชุมชน	มีไฟฟ้าใช้ (ครัวเรือน)	ไม่มีไฟฟ้าใช้ (ครัวเรือน)	จำนวนทั้งหมด (ครัวเรือน)
1.เขื่อนทรัล	16 (44.0)	20 (55.6)	36 (36.0)
2.คลองเงิน 1	8 (88.9)	1 (11.1)	9 (9.0)
3.คลองเงิน 2	3 (50.0)	3 (50.0)	6 (6.0)
4.ฟ้าใหม่	3 (100.0)	0 (0.0)	3 (3.0)
5.ศรีปิงเมือง	7 (77.8)	2 (22.2)	9 (9.0)
6.วัดหัวฝาย	16 (100.0)	0 (0.0)	16 (16.0)
7.กำแพงงาม	11 (100.0)	0 (0.0)	11 (11.0)
8.ร่องกระแจะ	9 (90.0)	1 (10.0)	10 (10.0)
รวม	73 (73.0)	27 (27.0)	100 (100.0)

จากการตารางที่ 16 จะเห็นได้ว่าเมื่อพิจารณาในภาพรวมแล้วพบว่าในจำนวนครัวเรือนชาวเขาทั้งหมดมีไฟฟ้าใช้เพียง ร้อยละ 73 ส่วนอีกร้อยละ 27 ไม่มีไฟฟ้าใช้ ซึ่งต่ำกว่ามาตรฐานของความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) ที่ควรจะมีไฟฟ้าใช้ทั้งหมดร้อยละ 100 แต่อย่างไรก็ดีเมื่อศึกษารายละเอียดในแต่ละชุมชนแล้วพบว่าในทั้ง 8 ชุมชนนั้นมีเพียง 3 ชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน คือ ชุมชนฟ้าใหม่ ชุมชนวัดหัวฝายและชุมชนกำแพงงาม ส่วนที่เหลืออีก 5 ชุมชนคือ ชุมชนเขื่อนทรัล คลองเงิน 1 คลองเงิน 2 ศรีปิงเมืองและร่องกระแจะ ไม่มีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือนโดยชุมชนเขื่อนทรัลจะมีความรุนแรงของปัญหามากที่สุด กล่าวคือมีเพียงประมาณร้อยละ 44.4 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดชุมชนที่มีไฟฟ้าใช้ ร้อยละ 50.0 คือชุมชนคลองเงิน 2 แต่ก็มีชาวเขาใน 3 ชุมชนคือวัดหัวฝาย กำแพงงามและฟ้าใหม่ ที่มีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 100 ส่วนชุมชนร่องกระแจะมีร้อยละ 90.0 ชุมชนคลองเงินร้อยละ 88.9 และชุมชนศรีปิงเมืองมีร้อยละ 77.8

ตารางที่ 17 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้แยกตามเผ่า

เผ่า	มีไฟฟ้าใช้ (ครัวเรือน)	ไม่มีไฟฟ้าใช้ (ครัวเรือน)	ครัวเรือน ทั้งหมด
1.มูเซอ	33 (58.9)	23 (41.1)	56 (56.0)
2. ลีซอ	19 (100.0)	0 (0.0)	19 (19.0)
3.แม้ว	8 (66.7)	4 (33.3)	12 (12.0)
4.อีเกอ	12 (100.0)	0 (0.0)	12 (12.0)
5. เย้า	1 (100.0)	0 (0.0)	1 (1.0)
รวม	73 (73.0)	27 (27.0)	100 (100.0)

จากตารางที่ 17 เป็นการพิจารณาการมีไฟฟ้าใช้ของครัวเรือนชาวเขาโดยแยกตามเผ่า พบว่า เผ่าลีซอ อีเกอ และเย้า มีไฟฟ้าใช้ร้อยละ 100 ส่วนเผ่ามูเซอ มีไฟฟ้าใช้เพียงร้อยละ 58.9 แม้วมีร้อยละ 66.7 และจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนชาวเขาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการได้มาซึ่งไฟฟ้าเพื่อใช้ในครัวเรือน สามารถสรุปได้ว่าในบรรดาครัวเรือนที่มีไฟฟ้าใช้ พบว่ามีการต่อสายไฟฟ้าเข้ามาใช้ในบ้านพัก 4 ลักษณะคือ

1. ขออนุญาตอย่างเป็นทางการและมีมิเตอร์วัดกระแสไฟฟ้าเป็นของตนเอง ได้แก่ในชุมชนที่เทศบาลนครเชียงใหม่ให้การรับรอง คือชุมชนหัวฝาย ชุมชนกำแพงงามและชุมชนฟ้าใหม่ ซึ่งจะได้ใช้ไฟฟ้าในราคาปกติและมีการต่อสายไฟฟ้าอย่างเป็นระเบียบ
2. ขออนุญาตใช้ไฟฟ้าชั่วคราว ในชุมชนที่เทศบาลยังไม่ให้การรับรองได้แก่ ชุมชนคลองเงิน 1 ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนร่องกระแจะ ซึ่งจะได้ใช้ไฟฟ้าในราคาที่สูงกว่าปกติ โดยมีมิเตอร์วัดกระแสไฟฟ้าเป็นของตนเอง
3. เป็นการขอพ่วงจากเพื่อนบ้านที่เป็นคนไทยพื้นราบหรือชาวเขาด้วยกันและจะติดตั้งมิเตอร์วัดกระแสไฟฟ้าไว้ในครัวเรือน โดยจะต้องจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าในราคาต่อหน่วยที่สูงกว่าปกติ ขึ้นอยู่กับการตกลงกับเจ้าของบ้านที่ขอพ่วงมา และมักจะมีการต่อสายไฟฟ้าที่ไม่เป็นระเบียบ ได้แก่ชุมชนเข็นทรล ชุมชนศรีปิงเมือง ชุมชนวัดหัวฝายและชุมชนกำแพงงาม(บางส่วน)
4. เป็นการขอพ่วงจากเพื่อนบ้านและไม่มิเตอร์วัดกระแสไฟฟ้าในครัวเรือนของตนเอง โดยจะจ่ายค่าไฟฟ้าในลักษณะเหมาจ่ายเป็นรายเดือนและมีข้อจำกัดประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ขึ้นอยู่กับข้อตกลงกับเจ้าของบ้านที่ขอพ่วงไฟฟ้ามา เช่นชุมชนร่องกระแจะ

(บางส่วน) จะต้องจ่ายค่าไฟฟ้าครัวเรือนละ 300.- บาทต่อเดือน สามารถใช้ได้เฉพาะหลอดไฟฟ้าส่องสว่าง โทรทัศน์ เครื่องเสียงและพัดลมเท่านั้น โดยห้ามใช้ไฟฟ้าสำหรับเตารีด หม้อหุงข้าว กาต้มน้ำ กะทะไฟฟ้า เตาไฟฟ้า ซึ่งใช้กระแสไฟมาก ส่วนที่ชุมชนศรีปิงเมือง จะจ่ายค่าใช้ไฟฟ้าในลักษณะเดียวกันแต่ราคาถูกกว่าคือ ครัวเรือนละ 120.- บาท ต่อเดือน เนื่องจากเจ้าของบ้านที่พ่วงไฟฟ้ามานั้นให้ความอนุเคราะห์เพราะต้องการในเด็กนักเรียนได้ใช้แสงสว่างสำหรับอ่านหนังสือ

อนึ่งในการใช้กระแสไฟฟ้าของครัวเรือนชาวเขา นอกจากจะใช้เพื่อประโยชน์ในชีวิตประจำวันโดยปกติทั่วไปแล้ว บางครัวเรือนมีความจำเป็นต้องใช้เพื่อการประกอบอาชีพด้วย ซึ่งพบในหลายลักษณะเช่น เผ่าแม้วในชุมชนร่องกระแจะและชุมชนคลองเงิน 2 มีอาชีพในการผลิตตุ๊กตาเรซิน จำเป็นต้องใช้เครื่องเจียรระไนเพื่อตกแต่งตุ๊กตาให้ผิวเรียบก่อนที่จะเคลือบสี ชาวเขาเผ่าลีซอในชุมชนวัดหัวฝายจะใช้ส่วไฟฟ้าเพื่อเจาะรูเครื่องหัตถกรรมต่าง ๆ เพื่อประกอบให้เป็นชิ้นงานได้รวดเร็วยิ่งขึ้นเช่นการทำธนู เป็นต้น รวมทั้งการใช้เครื่องเจียรระไนด้วย และในบางครัวเรือนที่มีอาชีพด้านการประมงหรือเย็บปักก็มีการใช้กระแสไฟฟ้าเพื่อส่องสว่าง รวมทั้งการใช้พัดลมเพื่อความเย็นสบายและถ่ายเทอากาศด้วย ซึ่งในครัวเรือนที่ต้องอาศัยกระแสไฟฟ้าในการประกอบอาชีพนั้น จะต้องจ่ายค่ากระแสไฟฟ้าในแต่ละเดือนเป็นอย่างมากเช่นในชุมชนคลองเงิน 2 ค่าใช้จ่ายเพื่อการนี้ถึงเดือนละประมาณ 1,800 - 2,000.-บาท.

สำหรับครัวเรือนที่ไม่มีกระแสไฟฟ้าใช้ซึ่งมีอยู่ถึงร้อยละ 27 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดนั้น นับได้ว่ามีคุณภาพชีวิตต่ำกว่ามาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ) ของกระทรวงสาธารณสุข จำเป็นต้องใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าดหรือเทียนสำหรับแสงสว่าง บางครัวเรือนที่มีวิทยุหรือเครื่องบันทึกเสียงก็จะใช้ถ่านไฟฉายแทนไฟฟ้าซึ่งในช่วงเวลาที่พักผ่อนก็มักจะไปนั่งชมโทรทัศน์ตามบ้านของครัวเรือนอื่นที่มีไฟฟ้าใช้

ตารางที่ 18 ความสัมพันธ์ระหว่างมีปัจจัยด้านไฟฟ้ากับความพึงพอใจของครัวเรือนชาวเขา
ในชุมชน

ความพึงพอใจ การมีไฟฟ้าใช้	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่พึงพอใจ	รวม
มี	18 (24.7)	37 (50.7)	16 (21.9)	2 (2.7)	73 (73.7)
ไม่มี	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (4.0)	25 (96.2)	26 (26.3)
รวม	18 (18.2)	37 (37.3)	17 (17.2)	27 (27.3)	99 (100.0)

Chi-Square Value = 85.82938 DF = 4 Significance = 0.0000 ระดับนัยสำคัญ = 0.05

(Missing = 1)

จากตารางที่ 18 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนทั้ง 8 แห่งส่วนใหญ่มีความพึงพอใจที่มีไฟฟ้าใช้ในบ้านอยู่อาศัย ที่ไม่พึงพอใจมีเพียงร้อยละ 27.3

แต่เมื่อพิจารณาโดยการทดสอบความแตกต่างระหว่างกลุ่มที่มีไฟฟ้าใช้กับกลุ่มที่ไม่มีไฟฟ้าใช้กับระดับความพึงพอใจของสภาพความเป็นอยู่ของชาวเขาแล้วพบว่าได้ค่าChi-Square= 85.82938 ค่า DF = 4 ค่าความเชื่อมั่น(Significance) ที่ระดับ 0.05 เท่ากับ = 0.0000 แสดงว่าปัจจัยด้านการมีไฟฟ้าใช้ กับการไม่มีไฟฟ้าใช้มีผลอย่างมากของความพึงพอใจต่อความเป็นอยู่ของชาวเขาในชุมชน กล่าวคือ ผู้ที่ไม่มีไฟฟ้าใช้ถึงร้อยละ 96.2 ไม่พึงพอใจต่อความเป็นอยู่ ในขณะที่กลุ่มที่มีไฟฟ้าใช้ ไม่พึงพอใจเพียงร้อยละ 2.7 เท่านั้นและส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับมากและปานกลาง

ตารางที่ 19 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขาที่ได้รับบริการน้ำประปา

ชุมชน	ครัวเรือน ทั้งหมด	มีน้ำประปา (ครัวเรือน)	ไม่มีน้ำประปา (ครัวเรือน)
1. เซ็นทรัล	36 (36.0)	0 (0.0)	36 (100.0)
2. คลองเงิน 1	9 (9.0)	0 (0.0)	9 (100.0)
3. คลองเงิน 2	6 (6.0)	0 (0.0)	6 (100.0)
4. ฟ้าใหม่	3 (3.0)	3 (100.0)	0 (0.0)
5. ศรีปิงเมือง	9 (9.0)	0 (0.0)	9 (100.0)
6. วัดหัวฝาย	16 (16.0)	14 (87.5)	2 (12.5)
7. กำแพงงาม	11 (11.0)	8 (72.7)	3 (27.3)
8. ร่องกระแจะ	10 (10.0)	5 (50.0)	5 (50.0)
รวม	100 (100.0)	30 (30.0)	70 (70.0)

จากตารางที่ 19 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในชุมชนในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เพื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว พบว่ามีเพียงร้อยละ 30 ของจำนวนครัวเรือนทั้งหมดเท่านั้นที่ได้รับบริการน้ำประปา โดยผู้ที่อยู่ชุมชน 4 แห่ง คือ ชุมชนเซ็นทรัล ชุมชนคลองเงิน 1 ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนศรีปิงเมือง ไม่มีน้ำใช้ทั้งร้อยละ 100.0 เพราะยังไม่มีน้ำประปาเข้าถึงส่วนอีก 4 ชุมชน คือชุมชนฟ้าใหม่ ชุมชนวัดหัวฝาย ชุมชนกำแพงงามและชุมชนร่องกระแจะ มีบริการน้ำประปาแล้วแต่ยังไม่ทั่วถึง จึงทำให้ครัวเรือนชาวเขามีน้ำประปาใช้ในอัตราร้อยละ 100, 87.5, 72.5 และ 50.0 ตามลำดับ

จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนต่าง ๆ เกี่ยวกับการได้มาซึ่งน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภคของครัวเรือนพบว่าได้มีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการได้รับบริการน้ำประปาที่ดีขึ้นในชุมชน คือ ชุมชนเซ็นทรัลและชุมชนคลองเงิน 1 ซึ่งอยู่ใกล้เคียงกัน โดยมีการติดตั้งท่อประปาหยอดเหรียญขึ้นในปี พ.ศ 2541 จำนวน 1 เครื่อง ทำให้ครัวเรือนชาวเขาในทั้ง 2 ชุมชนได้มีโอกาสใช้น้ำประปา โดยนำไปใช้ทั้งเป็นน้ำดื่มและน้ำสำหรับการซักล้างซึ่งแต่เดิมในทั้ง 2 ชุมชนนี้ประสบปัญหาเรื่องน้ำเป็นอย่างมาก กล่าวคือแต่เดิมได้มีการขุดบ่อน้ำตื้นในชุมชนเซ็นทรัล 8 บ่อและชุมชนคลองเงิน 1 จำนวน 2 บ่อเพื่อใช้น้ำสำหรับการอาบและการซักล้าง ส่วนน้ำดื่มนั้นต้องซื้อทั้งในลักษณะที่บรรจุถังหรือบรรจุขวด รวมทั้งการซื้อน้ำประปาจากบ้านคนไทยพื้นราบที่อยู่ใกล้เคียงในราคาถังละ 3.-บาท (20ลิตร) ต่อมาในปี พ.ศ 2538 เทศบาลนครเชียงใหม่ได้จ้างบริษัทเอกชน

เพื่อสร้างโรงบำบัดน้ำเสีย พร้อมคลองเงิน 1 ที่อยู่ใกล้เคียงและได้ใช้บริเวณบ่อน้ำดินแห่งหนึ่งของ
ครัวเรือนคนไทยพื้นราบ เป็นสถานที่ก่อสร้างซึ่งได้สร้างความเดือดร้อนให้กับครัวเรือนที่อยู่
บริเวณนั้นเป็นอย่างมาก เนื่องจากมีครัวเรือนคนไทยมีอาชีพในการทำอาหารขาย จำเป็นต้องใช้น้ำ
ในปริมาณที่มากในแต่ละวัน ดังนั้นบริษัทดังกล่าวจึงได้แก้ไขปัญหามุ่งมั่นด้วยการใช้รถบรรทุก
นำน้ำให้กับครัวเรือนนั้นทุกวัน เมื่อน้ำเหลือใช้ก็จะแจกจ่ายให้กับครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขิน
หริลและชุมชนคลองเงิน 1 ทำให้ไม่จำเป็นต้องซื้อน้ำสำหรับดื่ม แต่เหตุการณ์ดังกล่าวก็ยุติลงใน
เดือน พฤศจิกายน พ.ศ 2539 เมื่อการก่อสร้างเสร็จสิ้นและได้มีการต่อท่อประปาให้กับครัวเรือน
คนไทยพื้นราบ ครัวเรือนชาวเขาจึงต้องหันมาซื้อน้ำดื่มอีกครั้งหนึ่ง แต่ในระยะประมาณกลางปี
พ.ศ 2541 ก็ได้มีการติดตั้งประปาหยอดเหรียญขึ้นโดยการประปาส่วนภูมิภาค เมื่อหยอดเหรียญ 1
บาทจะได้น้ำประปาจำนวน 90 ลิตรซึ่งชาวเขาก็ต้องใช้ถังน้ำมารองเพื่อนำไปใช้อุปโภค บริโภคใน
ครัวเรือน จึงทำให้ชาวเขาในทั้ง 2 ชุมชน มีแหล่งน้ำดื่มที่ใช้ที่สะอาดขึ้น แต่ก็ยังมีครัวเรือนบาง
ส่วนที่ยังคงใช้น้ำจากบ่อน้ำดินที่มีอยู่เดิม ถึงแม้จะมีปัญหาความไม่สะอาดเนื่องจากมีตะกอน
แขวนลอยและคราบสกปรกไม่สามารถใช้ดื่มได้แต่ก็ใช้สำหรับการซักล้างและอาบน้ำ อนึ่งจากการ
ไปสังเกตการณ์ล่าสุดเมื่อต้นปี พ.ศ 2542 พบว่าประปาหยอดเหรียญนั้นได้ถูกรื้อถอนออกไปแล้ว
จึงทำให้สถานการณ์ด้านการมีน้ำสะอาดเพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนเขินหริลและคลองเงิน 1
กลับไปมีสภาพเหมือนเดิมเมื่อก่อนปี พ.ศ 2541

สำหรับในอีก 2 ชุมชนที่ยังไม่มีน้ำประปาใช้คือ ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนศรีปิงเมือง
พบว่าในชุมชนคลองเงิน 2 จะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือกลุ่มที่มีอาชีพทำตุ๋กตาเรชินขายจำนวน 3 ครัว
เรือน ได้มีการเจาะน้ำบาดาลและใช้ปั้มน้ำไฟฟ้าจึงสามารถแก้ไขปัญหาน้ำสำหรับอุปโภคได้
ส่วนอีก 3 ครัวเรือน ที่เหลือยังคงอาศัยน้ำจากบ่อน้ำดิน เช่นเดียวกับครัวเรือนชาวเขาในชุม
ชนศรีปิงเมืองทั้ง 9 ครัวเรือน ก็ยังคงอาศัยน้ำจากบ่อน้ำดินที่ตนเองและไปดักน้ำสะอาดสำหรับดื่ม
จากบ่อน้ำในวัดนันทาราม ส่วนครัวเรือนชาวเขาที่ไม่มีน้ำประปาใช้ในชุมชนวัดหัวฝาย ชุมชน
กำแพงงามและชุมชนร่องกระแจะนั้น จะใช้วิธีขอหรือซื้อน้ำประปาจากเพื่อนบ้าน

ตารางที่ 20 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขาเกี่ยวกับความสะดวกของทางเข้าออกสู่บ้านพัก

ชุมชน	รวม ครัวเรือน ทั้งหมด	สะดวก (ครัวเรือน)	ไม่สะดวก (ครัวเรือน)
1. เซ็นทรัล	36 (36.0)	10 (27.8)	26 (72.2)
2. คลองเงิน 1	9 (9.0)	2 (22.2)	7 (77.8)
3. คลองเงิน 2	6 (6.0)	3 (50.0)	3 (50.0)
4. ฟ้าใหม่	3 (3.0)	2 (66.7)	1 (33.3)
5. ศรีปิงเมือง	9 (9.0)	2 (22.2)	7 (77.8)
6. วัดหัวฝาย	16 (16.0)	9 (56.3)	7 (43.7)
7. กำแพงงาม	11 (11.0)	8 (72.7)	3 (27.3)
8. ร่องกระแจะ	10 (10.0)	4 (40.0)	6 (60.0)
รวม	100 (100.0)	40 (40.0)	60 (60.0)

จากตารางที่ 20 จะเห็นได้ว่าในภาพรวมชุมชนที่ชาวเขาพักอยู่ทางเข้าออกสู่บ้านพักสะดวกคิดเป็นร้อยละ 40 ส่วนอีกร้อยละ 60 ไม่มีความสะดวกในการเข้าออกสู่บ้านพัก ซึ่งเป็นภาพประเมินในเชิงวัตถุวิสัยโดยใช้ความสะดวกในการขับขีรถยนต์เข้าไปถึงเป็นเกณฑ์การพิจารณาด้วย และจากการสัมภาษณ์ครัวเรือนชาวเขามีความวิตกกังวลว่าการที่ต้องอาศัยที่สาธารณะและที่ดินของเอกชนเป็นทางเข้าออกนั้น ได้เกิดความกังวลว่าอาจจะถูกปิดเส้นทางได้ทำให้มีความลำบากในการเข้าออกสู่บ้านพักอาศัยเป็นอย่างมาก

4.2.1.3 สิ่งแวดล้อม

ผู้วิจัยได้ศึกษาคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาในแง่ของสิ่งแวดล้อมและสุขลักษณะของบ้านพักอาศัย โดยมีกรอบการชี้วัดใน 2 ประเด็นคือ

- ไม่มีขยะสกปรก รกรุงรัง ทั้งภายในและบริเวณรอบบ้านพัก
- ไม่มีน้ำท่วมขังบริเวณบ้านพัก

ตารางที่ 21 สภาพแวดล้อมและสุขลักษณะของบ้านพักของครัวเรือนชาวเขาในชุมชน

ชุมชน	มีขยะ		น้ำท่วมขัง		รวม
	มี/สกปรก	ไม่มี	มี	ไม่มี	
1. เซ็นทรัล	36 (100.0)	0 (0.0)	36 (100.0)	0 (0.0)	36 (36.0)
2. คลองเงิน 1	7 (77.8)	2 (22.2)	9 (100.0)	0 (0.0)	9 (9.0)
3. คลองเงิน 2	6 (100.0)	0 (0.0)	6 (100.0)	0 (0.0)	6 (6.0)
4. ฟ้าไหม	0 (0.0)	3 (100.0)	1 (33.3)	2 (66.7)	3 (3.0)
5. ศรีปิงเมือง	9 (100.0)	0 (0.0)	9 (100.0)	0 (0.0)	9 (9.0)
6. วัดหัวฝาย	10 (62.5)	6 (37.5)	16 (100.0)	0 (0.0)	16 (16.0)
7. กำแพงงาม	11 (100.0)	0 (0.0)	11 (100.0)	0 (0.0)	11 (11.0)
8. ร่องกระแจะ	7 (70.0)	3 (30.0)	10 (100.0)	0 (0.0)	10 (10.0)
รวม	86 (86.0)	14 (14.0)	98 (98.0)	2 (2.0)	100(100.0)

จากตารางที่ 20 ผลการศึกษาพบว่าครัวเรือนชาวเขาทั้งหมดในทั้ง 8 ชุมชนได้ตั้งบ้านพักอาศัยอยู่ในบริเวณที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก คือมีทั้งปัญหาขยะและปัญหาน้ำท่วมขัง โดย ชุมชนเซ็นทรัลจะมีปัญหามากที่สุด เนื่องจากการตั้งบ้านพักอาศัยอยู่กันอย่างแออัดไม่เป็นระเบียบและเป็นบริเวณที่ลุ่มน้ำท่วมขังได้ง่าย รวมทั้งไม่มีการจัดการที่ดีในด้านสุขอนามัยของบริเวณบ้านพัก ส่วนชุมชนที่มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุดคือ ชุมชนฟ้าไหม เนื่องจากการสร้างบ้านพักค่อนข้างถาวร มีอาชีพมั่นคงเป็นหลักแหล่งและสมาชิกของครัวเรือนมีระดับการศึกษาค่อนข้างสูง ประกอบกับมีครัวเรือนชาวเขาอาศัยในชุมชนนี้เพียง 3 ครัวเรือนส่วนใหญ่จะเป็นครัวเรือนของคนไทยพื้นราบซึ่งได้มีการจัดการสิ่งแวดล้อมค่อนข้างดี

ตารางที่ 22 ความพึงพอใจของครัวเรือนชาวเขาค่อสิ่งแวดล้อมและสุขลักษณะของบ้านพักอาศัย

สิ่งแวดล้อม	พอใจมาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่พอใจ	รวม
ขยะและน้ำท่วมขัง	-	48 (48.0)	4 (4.0)	48 (48.0)	100 (100)

จากตารางที่ 22 จะเห็นได้ว่ามีครัวเรือนชาวเขาร้อยละ 48 ไม่พึงพอใจต่อสิ่งแวดล้อมและสุขลักษณะของบ้านพัก ในขณะที่อีกร้อยละ 48 มีความพึงพอใจน้อยและร้อยละ 4 มีความพึงพอใจปานกลาง

4.2.1.4 การศึกษา

ความมุ่งหวังประการหนึ่งของครัวเรือนชาวเขาที่ย้ายถิ่นเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ก็คือ การมีโอกาสดูแลเรียนที่ดัดจริตของลูกหลาน ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบการชี้วัดไว้ว่า เด็กที่มีอายุระหว่าง 6 - 14 ปี ควรได้เรียนหนังสือครบทุกคน จากการศึกษาพบว่าครัวเรือนที่มีเด็กอายุระหว่าง 6 - 14 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น 62 ครัวเรือน โดยเป็นครัวเรือนที่สามารถส่งเสียให้เด็กได้เรียนหนังสือตามเกณฑ์บังคับครบทุกคนจำนวน 51 ครัวเรือน ส่วนอีก 11 ครัวเรือนไม่สามารถให้เด็กได้เรียนหนังสือครบทุกคน ซึ่งมีเด็กที่ขาดโอกาสทางการศึกษาจำนวน 17 คน สำหรับครัวเรือนที่ไม่มีเด็กอายุระหว่าง 6 - 14 ปี มีจำนวน 38 ครัวเรือน

ตารางที่ 23 จำนวนและร้อยละของเด็กในครัวเรือนชาวเขาที่มีเด็กอายุ 6 - 14 ปี และได้รับการศึกษาภาคบังคับ

การศึกษา	จำนวนครัวเรือน	ร้อยละของครัวเรือนที่มีเด็กอายุ 6-14 ปี
ครบทุกคน	51 (51.0)	82.0
ไม่ครบทุกคน	11 (11.0)	18.0
ไม่มีเด็ก 6 -14 ปี	38 (38.0)	-
รวม	100 (100.0)	100.0

จากตารางที่ 23 จะเห็นได้ว่าเด็กที่มีอายุระหว่าง 6 -14 ปีที่อาศัยอยู่ในครอบครัวชาวเขาในชุมชนร้อยละ 51 ครัวเรือนมีโอกาสดูแลเรียนที่ดัดจริตครบถ้วน มีเด็ก 11 ครัวเรือนที่ไม่มีโอกาสดูแลเรียนที่ดัดจริตครบทุกคนทั้งนี้เนื่องมาจากสาเหตุสำคัญเกิดจากครัวเรือนมีความยากจน ไม่สามารถที่จะส่งเสียให้เด็กได้เรียนได้ รวมทั้งบางครัวเรือนเกิดปัญหาครอบครัวขาดผู้นำ เนื่องจากสามีถูกจับกุมเนื่องจากคดียาเสพติด

4.2.1.5 การได้รับสัญชาติไทย

การได้รับ “สัญชาติไทย” เป็นสิทธิ์ที่พึงมีพึงได้ของบุคคล ถ้าหากมีคุณสมบัติครบถ้วนตามระเบียบราชการ และไม่ขัดกับการได้รับสัญชาติไทยตามพระราชบัญญัติสัญชาติ พ.ศ. 2508 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติสัญชาติ(ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 การได้รับสัญชาติไทยเป็นหลักประกันเบื้องต้นตามกฎหมายที่บุคคลจะได้รับสิทธิต่างๆ ในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย ซึ่งในกรณีของชาวเขานั้นได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย เป็นกลุ่มคนไทยต่างวัฒนธรรมตามรายละเอียดในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ส่วนที่ 2 บทที่ 6 ว่าด้วยการพัฒนาประชากรกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

ตารางที่ 24 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขาและสมาชิกครัวเรือนที่ได้รับและไม่ได้รับสัญชาติไทยแยกตามชุมชน

ชุมชน	ครัวเรือนที่ได้รับสัญชาติ			รวม	สมาชิกที่ได้รับสัญชาติ		รวม
	ครบ	บางส่วน	ไม่ได้เลย		ได้รับสัญชาติ	ไม่ได้รับ	
เซ็นทรัล	8 (22.2)	11 (30.60)	17 (47.2)	36 (36.0)	84 (42.2)	115 (57.8)	199 (40.0)
คลองเงิน1	3 (33.3)	4 (44.4)	2 (22.2)	9(9.0)	27 (71.0)	8 (29.0)	38 (7.6)
คลองเงิน2	4 (66.7)	0 (0.0)	2 (33.3)	6 (6.0)	18 (81.8)	4 (18.2)	22 (4.4)
ฟ้าใหม่	3 (100.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	3 (3.0)	17 (100.0)	0(0.0)	17 (3.4)
ศรีปิงเมือง	3 (33.3)	5 (55.5)	1 (11.1)	9 (9.0)	24 (52.2)	22 (47.8)	46 (9.2)
วัดหัวฝาย	6 (37.5)	3 (18.8)	7 (43.7)	16 (16.0)	35 (41.7)	49 (58.3)	84 (16.9)
กำแพงงาม	2 (18.2)	2 (18.2)	7 (63.6)	11 (11.0)	14 (34.1)	27 (65.9)	41 (8.2)
ร่องกระแจะ	6 (60.0)	1 (10.0)	3 (30.0)	10 (10.0)	32 (62.7)	19 (37.3)	51 (10.2)
รวม	35 (35.0)	26 (26.0)	39 (39.0)	100(100)	251 (50.4)	247 (49.6)	498(100.0)

จากตารางที่ 24 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนชาวเขาที่มาอาศัยอยู่ในเขตเทศบาลที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 ครัวเรือน ได้รับสัญชาติไทยครบถ้วนทุกคน 35 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 35.0 สมาชิกได้รับสัญชาติบางส่วน 26 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.0 ครัวเรือนที่ไม่มีสมาชิกได้รับสัญชาติไทยเลยมี 39 ครัวเรือนคิดเป็นร้อยละ 39.0

สำหรับสมาชิกครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 498 คนได้รับสัญชาติไทยแล้วจำนวน 251 คน คิดเป็นร้อยละ 50.4 ที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทยมี 247 คนคิดเป็นร้อยละ 49.6

ตารางที่ 25 จำนวนและร้อยละของครัวเรือนชาวเขาและสมาชิกของครัวเรือนที่ได้รับและไม่ได้รับสัญชาติไทยแยกตามเผ่า

เผ่า	ครัวเรือนที่ได้รับสัญชาติ			รวม	จำนวนสมาชิก		รวม
	ครบ	บางส่วน	ไม่ได้เลย		ได้รับสัญชาติ	ไม่ได้รับสัญชาติ	
มูเซอ	17 (30.4)	19 (33.9)	20 (35.7)	56 (56.0)	148 (48.8)	155 (51.2)	303 (60.8)
ลีซอ	8 (42.1)	5 (26.3)	6 (31.6)	19 (19.0)	52 (63.4)	30 (36.6)	82 (16.5)
แม้ว	9 (75.0)	0 (0.0)	3 (25.0)	12 (12.0)	42 (80.8)	10 (19.2)	52 (10.4)
อาก้อ	0 (0.0)	2 (16.7)	10 (83.3)	12 (12.0)	4 (7.1)	52 (92.9)	56 (11.2)
เย้า	1 (100.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (1.0)	5 (100.0)	0 (0.0)	5 (1.0)
รวม	35 (35.0)	26 (26.0)	39 (39.0)	100(100.0)	251 (50.4)	247 (49.6)	498(100.0)

จากตารางที่ 25 เป็นการแสดงถึงครัวเรือนและสมาชิกครัวเรือนของชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่มีเผ่าแตกต่างกัน โดยจะเห็นได้ว่า ชาวเขาเผ่าแม้วที่อพยพมาอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลร้อยละ 80.8 ได้รับสัญชาติไทยแล้ว เผ่าเย้า ร้อยละ 100 ได้รับสัญชาติไทยส่วนเผ่าที่ได้รับสัญชาติไทยน้อยที่สุดได้แก่ เผ่าอาก้อ ได้รับเพียงร้อยละ 7 สำหรับชาวเขาเผ่ามูเซอซึ่งมีจำนวนมากที่สุด ได้รับสัญชาติไทยเพียงร้อยละ 48.8 เท่านั้น

เกี่ยวกับการได้รับสัญชาติไทยของชาวเขาที่อพยพมาพักอาศัยในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ จะเห็นได้ว่ามีชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเพียงร้อยละ 50.4 เท่านั้นที่ได้รับสัญชาติไทย ที่ยังไม่ได้รับมีเพียงร้อยละ 49.6 ซึ่งการการสัมภาษณ์หัวหน้าครอบครัวเพิ่มเติม เกี่ยวกับปัญหาที่ได้รับจากการที่ไม่ได้รับสัญชาติไทย พบว่ามีปัญหาต่าง ๆ มากมาย โดยในขั้นต้นชาวเขาก็จะไม่สามารถมีทะเบียนบ้าน(ทร.13) และไม่สามารถทำบัตรประจำตัวประชาชนได้ อันจะทำให้ขาดสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรได้รับในฐานะพลเมืองไทยและมีปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพชีวิต หลายประการ อาทิเช่น

1. ขาดความคล่องตัวในการเดินทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเดินทางข้ามเขตจังหวัด เพราะจะต้องได้รับอนุญาตจากทางราชการก่อน (ในกรณีมีบัตรประจำตัวบุคคลบนพื้นที่สูงแล้ว) ซึ่งจะต้องใช้เวลาในการดำเนินการขออนุญาตอย่างมีขั้นตอนและได้รับอนุญาตเป็นคราว ๆ ไปจะมีปัญหามากกับครัวเรือนที่มีอาชีพค้าขาย
2. มีปัญหาในการศึกษา ถึงแม้จะได้รับการอนุโลมให้สามารถเข้าศึกษาตามสถานศึกษาของรัฐตามเกณฑ์ภาคบังคับได้ แต่ก็จะมีปัญหาในการศึกษาต่อในระดับสูงต่อไปเนื่องจากไม่มีทะเบียนบ้านและบัตรประชาชน

3. ขาดอำนาจต่อรองกับนายจ้าง โดยเฉพาะในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป ถ้าเป็นกรรมกรในงานก่อสร้างที่มีระยะเวลานาน นายจ้างจะเลือกเอาผู้ที่มีสัญชาติไทยก่อน เนื่องจากผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทยจะต้องได้รับอนุญาตจากกรมการจัดหางานก่อนจึงจะสามารถทำงานได้ ยกเว้นแต่จะเป็นงานกรรมกรรายวันระยะสั้น นายจ้างก็จะไม่เคร่งครัดมาก
4. ถูกเอาเปรียบค่าแรง ผู้ที่ไม่ใช่สัญชาติไทยมักจะได้รับค่าจ้างค่อนข้างต่ำ ไม่สามารถต่อรองได้ โดยเฉพาะในภาวะที่เศรษฐกิจถดถอย หางานทำได้ยากขึ้น ก็จะถูกเอาเปรียบค่าแรงมากขึ้นด้วย
5. ถูกดำเนินคดี ในข้อหาหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายและทำงานโดยไม่ได้รับอนุญาต
6. ขาดสิทธิในการซื้อทรัพย์สิน ทั้งที่เป็นอสังหาริมทรัพย์เช่น บ้านและที่ดิน หรือสังหาริมทรัพย์ เช่นรถจักรยานยนต์ หรือรถยนต์ เนื่องจากต้องมีการจดทะเบียนตามกฎหมาย ซึ่งมักจะหาทางออกโดยการยืมสิทธิของญาติหรือเพื่อนในการซื้อและจดทะเบียน
7. ไม่มีใบอนุญาตขับขี่ยานพาหนะ ทั้งใบขับขี่รถจักรยานยนต์และใบขับขี่รถยนต์ เนื่องจากไม่มีทะเบียนบ้านและบัตรประชาชน ซึ่งปรากฏปัญหาอยู่ในหลายครัวเรือนและมักจะถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจจับกุมดำเนินคดี เสียค่าปรับอยู่เป็นประจำและจะมีปัญหาหนักมากเมื่อมีคู่กรณีจากการเกิดอุบัติเหตุเนื่องมาจากการขับขี่ยานยนต์
8. ประสบปัญหาในการรับบริการสาธารณสุข การเข้ามาอาศัยในเขตเมืองอันมิใช่ภูมิลำเนา เขตอำเภอที่อาศัยอยู่เดิม เมื่อไม่มีสัญชาติไทยและไม่มีบัตรประชาชน มักประสบปัญหาการรับบริการสาธารณสุขของรัฐเนื่องจากไม่ใช่เขตบริการและไม่มีใบส่งตัวจากโรงพยาบาลในท้องถิ่นเดิมรวมทั้งประสบปัญหาการไม่สามารถทำบัตรสงเคราะห์ผู้มีรายได้น้อยด้วย
9. ขาดสิทธิในด้านบริการสวัสดิการสังคม เนื่องจากบริการของรัฐในด้านสวัสดิการสังคมจะดำเนินการช่วยเหลือเฉพาะผู้ที่มีทะเบียนบ้านและบัตรประชาชน แต่ก็มักจะได้รับการสงเคราะห์เฉพาะหน้าเท่านั้น

4.2.2. คุณภาพชีวิตในการทำงาน

ตารางที่ 26 จำนวนและร้อยละ ของการประกอบอาชีพหลักของครัวเรือนชาวเขาแยกตามชุมชน

หน่วย : ครัวเรือน

ชุมชน	รับจ้างทั่วไป	ค้าขายส่วนตัว	รับจ้างในสถานประกอบการ	อื่น ๆ	ไม่มีอาชีพ	จำนวนทั้งหมด
1. เซ็นทรัล	32 (88.9)	0 (0.0)	2 (5.5)	1 (2.8)	1 (2.8)	36 (36.0)
2. คลองเงิน 1	2 (22.2)	2 (22.2)	3 (33.3)	1 (11.1)	1 (11.1)	9 (9.0)
3. คลองเงิน 2	0 (0.0)	5 (83.3)	1 (16.7)	0 (0.0)	0 (0.0)	6 (6.0)
4. ฟ้าใหม่	0 (0.0)	1 (33.3)	1 (33.3)	1 (33.3)	0 (0.0)	3 (3.0)
5. ศรีปิงเมือง	5 (55.6)	0 (0.0)	4 (44.4)	0 (0.0)	0 (0.0)	9 (9.0)
6. วัดหัวฝาย	0 (0.0)	13 (81.3)	3 (18.7)	0 (0.0)	0 (0.0)	16 (16.0)
7. กำแพงงาม	1 (9.1)	9 (81.8)	1 (9.1)	0 (0.0)	0 (0.0)	11 (11.0)
8. ร่องกระแจะ	0 (0.0)	8 (80.0)	2 (20.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	10 (10.0)
รวม	40 (40.0)	39 (39.0)	16 (16.0)	3 (3.0)	2 (2.0)	100(100.0)

จากตารางที่ 26 จะเห็นได้ว่าอาชีพการรับจ้างทั่วไปเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 40) ในชุมชนเซ็นทรัลและชุมชนศรีปิงเมือง ในขณะที่อาชีพการประกอบธุรกิจส่วนตัว และค้าขายเป็นอาชีพหลักของครัวเรือนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 39) ในชุมชนวัดหัวฝาย ชุมชนกำแพงงาม ชุมชนร่องกระแจะและชุมชนคลองเงิน 2 ส่วนอาชีพการรับจ้างในสถานประกอบการจะมีกระจายอยู่ในทุกชุมชนและจากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนดังกล่าวละเอียดเกี่ยวกับลักษณะงานที่พบว่า

อาชีพรับจ้างทั่วไป ได้แก่อาชีพที่มีการจ้างงานชั่วคราวเพื่อให้แรงงานของสมาชิกครัวเรือนในการดำเนินกิจกรรมตามข้อตกลง เช่นงานกรรมการก่อสร้าง งานการเกษตร (ขุดหลุมปลูกต้นไม้ , กำจัดวัชพืช, ปลูกข้าวนาดำ, ถั่วเขียว, ถั่วขาว) งานทำความสะอาดหรืองานที่ต้องการใช้แรงงานอื่น ๆ ที่นายจ้างมีความประสงค์เป็นต้น ซึ่งอาจจะมีการจ่ายค่าแรงเป็นรายวันหรือเป็นลักษณะการคิดค่าจ้างเหมางานทั้งหมด โดยนายจ้างมาติดต่อที่ชุมชนหรือมีนายหน้าเป็นผู้ติดต่อจ้างงานหรือชาวเขาไปตระเวนหางานเอง

อาชีพการประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย ได้แก่การประดิษฐ์ ผลิตภัณฑ์ ประกอบดัดแปลงหรือจัดหาสินค้าหัตถกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมของชนเผ่าชาวเขา เพื่อจำหน่ายแก่ลูกค้าหรือนักท่องเที่ยว เช่นเสื้อผ้า ของใช้ เครื่องประดับ ตุ๊กตา เป็นต้น อนึ่งในชุมชนคลองเงิน 2 และ

ชุมชนร่องกระแจะจะมีชาวเขาเผ่าแม้ว ผลิตและจัดจำหน่ายตุ๊กตาเรซิน (Resin) เป็นอาชีพหลัก จำนวน 6 ครัวเรือนโดยได้รับการฝึกอบรมจากศูนย์อุตสาหกรรมภาคเหนือ ถนนทุ่งโฮเต็ล อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ และมีการผลิตตุ๊กตาหลากหลายรูปแบบไม่ต่ำกว่า 100 ชนิด นอกจากนั้น บางครั้งครัวเรือนก็มีอาชีพในการเปิดร้านค้าขายของชำในชุมชนด้วย

อาชีพการรับจ้างในสถานประกอบการ ได้แก่การเป็นพนักงานในร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ร้านค้าแก๊ส ร้านค้าอาหารทะเล พนักงานขับรถ พนักงานบริษัทท่องเที่ยว ขามรักษาการณ เป็นต้น

อาชีพอื่นๆ เช่นอาจารย์สอนศาสนาคริสต์โดยได้รับค่าจ้าง, อาสาสมัครสุขภาพลาหุ(มุเซอ และเป็นขอทาน

ตารางที่ 27 จำนวนและร้อยละของการประกอบอาชีพของครัวเรือนชาวเขาแยกตามเผ่า

หน่วย : ครัวเรือน

เผ่า	รับจ้าง ทั่วไป	ค้าขาย ส่วนตัว	รับจ้างในสถาน ประกอบการ	อื่น ๆ	ไม่มีอาชีพ	จำนวน ทั้งหมด
1. มูเซอ	39 (69.6)	2 (3.6)	10 (17.9)	3 (5.4)	2 (3.6)	56(56.0)
2. ลีซอ	0 (0.0)	16 (84.2)	3 (15.8)	0 (0.0)	0 (0.0)	19(19.0)
3. แม้ว	0 (0.0)	11 (91.7)	1 (8.3)	0 (0.0)	0 (0.0)	12(12.0)
4. อีเก้อ	1 (8.3)	10 (83.3)	1 (8.3)	0 (0.0)	0 (0.0)	12(12.0)
5. เย้า	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (8.3)	0 (0.0)	0 (0.0)	1(1.0)
รวม	40 (40.0)	39 (39.0)	16 (16.0)	3 (3.0)	2 (2.0)	100(100.0)

จากตารางที่ 27 เป็นการพิจารณาการประกอบอาชีพของกลุ่มตัวอย่างโดยตามเผ่าต่าง ๆ ของชาวเขาโดยที่เผ่ามูเซอส่วนใหญ่จะมีอาชีพในการรับจ้างทั่วไปคือจำนวน 39 ครัวเรือนหรือร้อยละ 70 ของจำนวนครัวเรือนชาวเขาเผ่ามูเซอทั้งหมด ในขณะที่เผ่าลีซอ เผ่าแม้วและเผ่าอีเก้อ นิยมที่จะประกอบอาชีพด้านธุรกิจและค้าขายเป็นหลัก ส่วนการรับจ้างในสถานประกอบการนั้นจะมีกระจายไปในทุกเผ่า ซึ่งชาวเขาหลายครัวเรือนให้ความเห็นว่าเป็นอาชีพที่ค่อนข้างมั่นคง เพราะมีรายได้ประจำและไม่ต้องกังวลหรือหนักใจกับการหางานทำหรือการหารายได้ สำหรับกรณีที่ครัวเรือนไม่มีอาชีพจำนวน 2 ครัวเรือนซึ่งเป็นเผ่ามูเซอนั้น เนื่องจากเป็นครัวเรือนที่เป็นผู้สูงอายุและครัวเรือนที่มีเด็กนักเรียน เป็นเพียงการพักอาศัยอยู่ในชุมชน โดยได้รับความช่วยเหลือจากลูกที่ประกอบอาชีพและอาศัยอยู่สถานที่อื่น

สำหรับการศึกษาคุณภาพชีวิตในการทำงานของครัวเรือนชาวเขาผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพไว้ 5 ประการคือ

1. ครัวเรือนมีรายได้ที่เพียงพอและเป็นธรรม โดยใช้เกณฑ์การชี้วัดตามมาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือสมาชิกมีรายได้โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 15,000.-บาท/คน/ปี หรือ 1,250.-บาท/คน/เดือน
2. ความมั่นคงของอาชีพ พิจารณาได้จากลักษณะของอาชีพที่ประกอบอยู่ว่ามีการจ้างงานประจำหรือชั่วคราว หรือเป็นอาชีพที่สามารถหารายได้เลี้ยงครอบครัวได้อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งผลกระทบต่ออาชีพอื่นเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประเทศ
3. สภาพการทำงาน พิจารณาจากสภาพของลักษณะงานและสถานที่ทำงานว่าสกปรกเสียงดัง เต็มไปด้วยฝุ่นละอองที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพหรือความเสี่ยงภัยต่อสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพนั้น ๆ อย่างรุนแรง
4. ระยะเวลาการทำงาน เป็นเครื่องชี้วัดที่เกี่ยวกับโอกาสการได้ใช้ชีวิตส่วนตัวและได้พักผ่อนเนื่องมาจากการประกอบอาชีพในช่วงแต่ละสัปดาห์
5. จำนวนชั่วโมงการทำงาน พิจารณาจากจำนวนชั่วโมงการทำงานไม่เกิน 8 ชั่วโมง/วัน ซึ่งจะไม่เป็นการตรากตรำจนเกินไป

4.2.2.1.รายได้ที่พอเพียงและเป็นธรรม

รายได้เฉลี่ย

ตารางที่ 28 รายได้เฉลี่ยของครัวเรือนชาวเขา ในลักษณะต่าง ๆ

ประเด็น	รายได้เฉลี่ย (บาท)		จำนวนรวม	
	ครัวเรือน/เดือน	คน/เดือน	ครัวเรือน	คน
1. เฉลี่ยทั้งหมดโดยรวม	4,533.-	910.-	100	498
2. แยกตามเผ่า				
2.1 มูเซอ	4,326.-	800.-	56	303
2.2 ลีซอ	4,553.-	1,055.-	19	82
2.3 แม้ว	5,625.-	1,298.-	12	52
2.4 อีเก้อ	4,417.-	946.-	12	56
2.5 เย้า	4,000.-	800.-	1	5
3. แยกตามชุมชน				
3.1 เซ็นทรัล	3,472.-	628.-	36	199
3.2 คลองเงิน 1	3,556.-	842.-	9	38
3.3 คลองเงิน 2	4,166.-	1,136.-	6	22
3.4 ฟ่าใหม่	8,333.-	1,470.-	3	17
3.5 ศรีปิงเมือง	5,194.-	1,016.-	9	46
3.6 วัดหัวฝาย	6,125.-	1,166.-	16	84
3.7 กำแพงงาม	3,864.-	1,036.-	11	41
3.8 ร่องกระแจะ	5,900.-	1,156.-	10	51
4. แยกตามอาชีพ				
4.1 รับจ้างทั่วไป	3,813.-	687.-	40	222
4.2 ธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย	4,987.-	1,118.-	39	174
4.3 รับจ้างในสถานประกอบการ	5,703	1,061	16	86
4.4 อื่นๆ	5,000	1,250	3	12
4.5 ไม่มีอาชีพ	ไม่มีรายได้	ไม่มีรายได้	2	4

จากตารางที่ 28 เป็นการจำแนกรายได้เฉลี่ยของครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างโดยแยกตามลักษณะต่าง ๆ ดังนี้

1.) พิจารณารายได้เฉลี่ยโดยรวมของครัวเรือนชาวเขาที่อพยพมาอยู่ในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างพบว่า มีรายได้เฉลี่ยประมาณเดือนละ 4,533.-บาทต่อครัวเรือนหรือประมาณ 910.-บาทต่อคนเท่านั้น ซึ่งถ้าพิจารณาตามเกณฑ์การชี้วัดมาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) คือสมาชิกมีรายได้โดยเฉลี่ยไม่น้อยกว่า 1,250.-บาท/คน/เดือน จึงจะถือว่าครัวเรือนมีรายได้ที่เพียงพอและเป็นธรรมแล้ว พบว่า ครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมดมีรายได้ที่ไม่เพียงพอโดยมาตรฐาน

2.) เมื่อพิจารณาแยกต่างเหล่า พบว่ากลุ่มตัวอย่าง เฒ่าแม้วเท่านั้นที่มีรายได้เฉลี่ยที่เพียงพอ คือมีรายได้เฉลี่ย 5,625.-บาท/ครัวเรือน หรือ 1,298.-บาท/คน/เดือน

3.) เมื่อพิจารณาแยกตามชุมชน ปรากฏว่ามีชาวเขาที่อยู่ในชุมชนฟ้าใหม่เพียงแห่งเดียวที่มีรายได้เฉลี่ยสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน คือมีรายได้ 1,470.-บาท/คน/เดือน นอกนั้นมีรายได้ไม่เพียงพอทั้งสิ้น

4.) ถ้าพิจารณาแยกตามอาชีพแล้ว พบว่าผู้ประกอบการอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ การเป็นอาจารย์สอนศาสนาคริสต์ และอาสาสมัครสุขภาพลาหู่ เป็นอาชีพที่สามารถหารายได้เฉลี่ยที่เพียงพอตามเกณฑ์มาตรฐาน จปฐ. คือมีรายได้เฉลี่ย 1,250.-บาท/คน/เดือน พอดี แต่สำหรับผู้ประกอบอาชีพรับจ้างในสถานประกอบการ ค้าขายทำธุรกิจส่วนตัว และรับจ้างทั่วไปกลับมีรายได้ที่ไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอาชีพรับจ้างทั่วไปมีรายได้เฉลี่ยต่ำมาก คือ 687.-บาท/คน/เดือนเท่านั้น ซึ่งต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐาน จปฐ.เกือบครึ่ง

ตารางที่ 29 เปรียบเทียบความพอเพียงของรายได้ครัวเรือนกับชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างอาศัยอยู่

หน่วย: ครัวเรือน

ชุมชน	เพียงพอ	ไม่เพียงพอตามเกณฑ์	รวมครัวเรือน
1. เซ็นทรัล	3 (8.3)	33 (91.7)	36 (36.0)
2.คลองเงิน 1	2 (22.2)	7 (77.8)	9 (9.0)
3. คลองเงิน 2	3 (50.0)	3 (50.0)	6 (6.0)
4. ฟ้าใหม่	2 (66.7)	1 (33.3)	3 (3.0)
5. ศรีปิงเมือง	1 (11.1)	8 (88.9)	9 (9.0)
6. วัดหัวฝาย	5 (31.3)	11 (68.7)	16 (16.0)
7. กำแพงงาม	2 (18.2)	9 (81.8)	11 (11.0)
8. ร่องกระแจะ	4 (40.0)	6 (60.0)	10 (10.0)
รวม	22 (22.0)	78 (78.0)	100 (100.0)

Chi-Square Value = 13.54910 DF = 7 Significance = 0.05981. ระดับนัยสำคัญ = 0.05

จากตารางที่ 29 จะเห็นได้ว่า ครวเรือนชาวเขาที่มีรายได้เพียงพอและเป็นธรรมตามมาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) มีเพียงร้อยละ 22.0 เท่านั้น อีกร้อยละ 78.0 เป็นผู้ที่มิรายได้ไม่พอเพียงตามมาตรฐาน

เมื่อพิจารณาโดยการทดสอบความแตกต่างของครวเรือนที่อาศัยอยู่ในชุมชนต่าง ๆ กับความเพียงพอของรายได้แล้ว พบว่าได้ค่า Chi-Square = 13.549 ค่า DF = 7 ค่าความเชื่อมั่น (Significance) ที่ระดับ 0.05 = 0.0598 แสดงว่าครวเรือนชาวเขาที่อาศัยอยู่ในแต่ละชุมชนไม่มีผลต่อรายได้ที่เพียงพอ หรือไม่เพียงพออย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ ครวเรือนที่อยู่ในชุมชนเช่น ทรัด ร้อยละ 91.7 มีรายได้ที่ไม่เพียงพอ ซึ่งใกล้เคียงกับครวเรือนที่อยู่ในชุมชน ศรีปึงเมือง ร้อยละ 88.9 และผู้ที่อยู่ในชุมชนกำแพงงาม ร้อยละ 81.8 ในขณะที่ครวเรือนที่อยู่ในชุมชนฟ้าใหม่ ร้อยละ 56.7 มีรายได้ที่เพียงพอ

ตารางที่ 30 เปรียบเทียบความพอเพียงของรายได้ครวเรือนกับเผ่าของชาวเขากลุ่มตัวอย่าง

เผ่า	พอเพียง (ครวเรือน)	ไม่พอเพียง (ครวเรือน)	รวมทั้งหมด (ครวเรือน)
1. มูเซอ	9 (16.1)	47 (83.9)	56 (56.0)
2. ลีซอ	3 (15.8)	16 (84.2)	19 (19.0)
3. แม้ว	7 (58.3)	5 (41.7)	12 (12.0)
4. อีกร้อ	3 (25.0)	9 (75.0)	12 (12.0)
5. เย้า	0 (0.0)	1 (100.0)	1 (1.0)
รวม	22 (22.0)	78 (78.0)	100 (100.0)

Chi-Square Value=11.15062 DF = 4 Significance = 0.02492 ระดับนัยสำคัญ = 0.05

จากตารางที่ 30 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างเผ่าของครวเรือนชาวเขากลุ่มตัวอย่างต่อความเพียงพอของรายได้ พบว่าโดยค่า Chi-Square Value = 11.150 ค่า DF = 4 ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.05 เท่ากับ 0.0249 แสดงว่าชนเผ่าของครวเรือนชาวเขาที่แตกต่างกันมีผลต่อการหารายได้เพียงพอของชาวเขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ

ครวเรือนที่เป็นเผ่าแม้วร้อยละ 58.3 มีรายได้ที่เพียงพอ ในขณะที่ครวเรือนจากเผ่า อีกร้อ เย้า มูเซอและลีซอ สามารถหารายได้เพียงพอเพียงร้อยละ 25.0, ร้อยละ 0.0, ร้อยละ 16.1 และร้อยละ 15.8 ตามลำดับ

ตารางที่ 31 เปรียบเทียบความพอเพียงของรายได้ครัวเรือนกับลักษณะอาชีพ

อาชีพ	พอเพียง (ครัวเรือน)	ไม่พอเพียง (ครัวเรือน)	ครัวเรือน รวม
1. รับจ้างทั่วไป	4 (10.0)	36 (90.0)	40 (40.0)
2. ธุรกิจและค้าขาย	14 (35.9)	25 (64.1)	39 (39.0)
3. สถานประกอบการ	3 (18.75)	13 (81.3)	16 (16.0)
4. อื่น ๆ	1 (33.3)	2 (66.7)	3 (3.0)
5. ไม่มีอาชีพ	0 (0.0)	2 (100.0)	2 (2.0)
รวม	22 (22.0)	78 (78.0)	100 (100.0)

Chi-Square Value = 8.6333 DF = 4 Significance = 0.07095. ระดับนัยสำคัญ = 0.05.

จากตารางที่ 31 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างของอาชีพที่ชาวเขากลุ่มตัวอย่างทำอยู่ กับความเพียงพอของรายได้ที่ได้รับ พบว่าได้ค่า Chi-Square Value = 8.633 ค่า DF = 4 ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ $0.05 = 0.0709$ แสดงว่าลักษณะอาชีพที่ครัวเรือนชาวเขาทำอยู่ไม่มีผลต่อการหารายได้ของชาวเขาว่าจะเพียงพอหรือไม่เพียงพอ พบว่าทุกอาชีพมีแนวโน้มไปในทิศทางเดียวกันคือ ส่วนใหญ่จะมีรายได้ไม่เพียงพอต่อการครองชีพโดยมีรายได้ต่ำกว่า 1,250.-บาท/คน/เดือน จะมีเพียงอาชีพการประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย และอาชีพเฉพาะบางอย่างอื่นๆ เช่น เป็นอาจารย์สอนศาสนาคริสต์เท่านั้น ที่มีรายได้พอเพียงร้อยละ 36.0 และร้อยละ 33.3

4.2.2.2 ความมั่นคงของอาชีพ

ครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ มีอาชีพที่เป็นแหล่งรายได้หลักของครัวเรือนใน 4 ลักษณะ คือ การรับจ้างทั่วไป การประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย การรับจ้างในสถานประกอบการและอาชีพอื่นๆดังได้อธิบายแล้วข้างต้น ในการศึกษาเรื่องความมั่นคงของอาชีพนั้น พิจารณาได้จากปัจจัยต่าง ๆ เช่น

- มีการจ้างงานประจำหรือชั่วคราว
- มีรายได้อย่างต่อเนื่อง
- ผลกระทบต่ออาชีพอันเนื่องมาจากภาวะเศรษฐกิจถดถอยของประเทศ

ตารางที่ 32 เปรียบเทียบความมั่นคงของอาชีพ ครวเรือนชาวเขากับลักษณะอาชีพ

หน่วย: ครวเรือน

อาชีพ	มั่นคง	ไม่มั่นคง	รวม
1. รับจ้างทั่วไป	1 (2.5)	39 (97.5)	40 (41.7)
2. ธุรกิจและค้าขาย	13 (34.2)	25 (65.8)	38 (39.6)
3. สถานประกอบการ	6 (37.5)	10 (62.5)	14 (16.7)
4. อื่นๆ	0 (0.0)	2 (100.0)	2 (2.0)
รวม	20 (20.8)	76 (79.6)	96 (100.0)

Chi-Square Value = 31.44596 DF = 6 Significance = 0.0002 Cramer's V Value = 0.4005

ระดับนัยสำคัญ = 0.05 (missing = 4)

จากตารางที่ 32 เป็นการเปรียบเทียบลักษณะอาชีพของครวเรือนชาวเขากับความมั่นคงในงานที่ทำ พบว่าโดยรวมแล้วร้อยละ 79.2 ของครวเรือน ไม่มีความมั่นคงในการทำงาน และลักษณะที่ไม่มีความมั่นคงมากที่สุดคือ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 97.5 และงานอื่น ๆ ร้อยละ 100.0 และเมื่อพิจารณาโดยการทดสอบค่าสัมพันธระหว่างปัจจัยด้านลักษณะอาชีพ และความมั่นคงในงานแล้ว พบว่า ได้ค่า Chi-Square Value = 31.445 ค่า DF = 6 ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.05 = 0.0002 แสดงว่าลักษณะอาชีพมีความสัมพันธ์กับความมั่นคงในงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ

ครวเรือนที่ประกอบอาชีพทำงานในสถานประกอบการ ร้อยละ 37.5 มีความมั่นคงในงาน ซึ่งใกล้เคียงกับครวเรือนที่ทำธุรกิจและค้าขายส่วนตัว ที่มีความรู้สึกที่มีความมั่นคงในงานร้อยละ 34.2 ในขณะที่ครวเรือนที่ทำงานอื่น ๆ รับจ้างทั่วไป ร้อยละ 0.0 และร้อยละ 2.5 มีความรู้สึกทำงานที่ทำมีความมั่นคง

ตารางที่ 33 เปรียบเทียบความมั่นคงของงานที่ทำกับเผ่าของครวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

หน่วย : ครวเรือน

เผ่า	มั่นคง	ไม่มั่นคง	รวม
1. มูเซอ	4 (7.5)	49 (92.5)	53 (55.2)
2. ลีซอ	6 (33.3)	12 (66.7)	18 (18.7)
3. แม้ว	7 (58.3)	5 (41.7)	12 (12.5)
4. อีเก้อ	2 (16.7)	10 (83.3)	12 (12.5)
5. เย้า	1 (100.0)	0 (0.0)	1 (1.1)
รวม	20 (20.8)	76 (79.2)	96 (100.0)

Chi-Square Value = 23.30278 DF = 8 Significance = 0.00300 ระดับนัยสำคัญ = 0.05

จากตารางที่ 33 เป็นการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างผ่าของครัวเรือนชาวเขากับงานที่ทำ พบว่าได้ค่า Chi-Square = 23.302 ค่า DF = 8 และค่าความเชื่อมั่น (Significance) ที่ระดับนัยสำคัญ 0.05 เท่ากับ 0.003 แสดงว่าครัวเรือนชาวเขาที่ต่างเผ่าพันธุ์กัน จะมีความมั่นคงในงานที่ทำแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ

ครัวเรือนเผ่าเย้า ร้อยละ 100 มีความมั่นคงในงานที่ทำ ในขณะที่เผ่าแม้วร้อยละ 58.3 มีความมั่นคงในอาชีพ ลีซอ ร้อยละ 33.3 มีความมั่นคงในอาชีพ ในขณะที่มูเซอ ร้อยละ 7.5 เท่านั้นที่มีความรู้สึกว่าคุณมีความมั่นคงในอาชีพ

ตารางที่ 34 ความสัมพันธ์ระหว่างความมั่นคงของอาชีพกับความพอเพียงของรายได้

รายได้ ความมั่นคง	มั่นคง	ไม่มั่นคง	ไม่แน่ใจ	รวม
พอเพียง	12 (54.5)	10 (45.5)	0 (0.0)	22 (22.4)
ไม่พอเพียง	8 (10.5)	66 (86.8)	2 (2.6)	76 (77.5)
รวม	20 (20.4)	76 (77.6)	2 (2.0)	98 (100.0)

Chi-Square Value = 20.54644 DF = 2 Significance = 0.00003 Cramer's V Value = 0.45788
(Missing = 2)

จากตารางที่ 34 จะเห็นได้ว่าครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 77.6 ยังไม่มีความมั่นคงในงานที่ทำ และร้อยละ 77.5 ยังมีรายได้ไม่เพียงพอตามมาตรฐานความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.)

เมื่อพิจารณาโดยการทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางความมั่นคงในงานกับความเพียงพอของรายได้ แล้วปรากฏว่าได้ค่า Chi-Square = 20.546 ค่า DF = 2 ค่าความเชื่อมั่น (Significance) ที่ระดับ 0.05 เท่ากับ 0.003 แสดงว่าความมั่นคงในอาชีพมีความสัมพันธ์ต่อความเพียงพอของรายได้ที่ครัวเรือนชาวเขาได้รับอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ

ครัวเรือนชาวเขาที่มีรายได้เพียงพอ ร้อยละ 54.5 จะมีความรู้สึกมั่นคงในงานที่ทำ ในขณะที่ครัวเรือนชาวเขาที่มีรายได้ไม่เพียงพอมีความรู้สึกมั่นคงในงานเพียงร้อยละ 10.5 เท่านั้น แต่มีถึงร้อยละ 86.8 ที่มีความไม่มั่นคงในงาน ส่วนครัวเรือนที่มีรายได้เพียงพอร้อยละ 45.5 ที่มีความรู้สึกไม่มีความมั่นคงในงานที่ทำ

ผลกระทบของสภาวะเศรษฐกิจ

ภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยของประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2539-2540 เป็นต้นมาได้เกิดผลกระทบอย่างชัดเจนต่อรายได้ของครัวเรือนชาวเขา จากการศึกษาในเชิงคุณภาพพบว่า ครัวเรือนชาวเขาส่วนใหญ่ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันคือ มีรายได้ลดลง ไม่ว่าจะเป็นประกอบอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย หรือการรับจ้างทั่วไป ซึ่งเป็นอาชีพหลักส่วนใหญ่ของครัวเรือนชาวเขาในชุมชนเขตเทศบาลนครเชียงใหม่

อาชีพรับจ้างทั่วไป ซึ่งส่วนใหญ่ลักษณะงานจะเป็นการจ้างงานชั่วคราวเพื่อเป็นกรรมกรก่อสร้าง จะประสบปัญหา 2 ลักษณะ คือ

- การจ้างงานลดลง อันเนื่องมาจากธุรกิจก่อสร้างมีน้อยลงหรือยุติการก่อสร้างต่าง ๆ จึงมีความต้องการแรงงานหรือกรรมกรน้อยลงด้วย จากสถานการณ์ในช่วงปี พ.ศ. 2535 - 2539 ชาวเขากล่าวว่าเป็นโอกาสดีในการรับจ้างเป็นกรรมกร แต่ละครัวเรือนโดยเฉพาะเผ่ามูเซอในชุมชนเขินทรีล ชุมชนคลองเงิน 1 และชุมชนศรีปิงเมือง มีการจ้างงานอย่างมาก โดยจะมีผู้รับเหมาหรือนายจ้างเอารถยนต์มารับและส่งถึงชุมชนในแต่ละวันโดยไม่ต้องกังวลต่อภาวะการตกงาน แต่ในช่วงกลางปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา การจ้างงานได้ลดลงเป็นอย่างมาก บางครัวเรือนอาจจะได้ทำงานเพียง 10 -15 วันต่อเดือนและจำเป็นต้องออกตระเวนหางานทำตามสถานที่ก่อสร้างต่าง ๆ จนมีสำนวนที่ว่า “เมื่อก่อนเราเลือกงาน แต่เดี๋ยวนี้งานเลือกเรา”

- ค่าจ้างรายวันลดลง ในช่วงที่เศรษฐกิจกำลังเติบโตระหว่าง พ.ศ. 2535 - 2539 นั้น ทั้งชาวเขาชายและหญิงจะได้รับค่าจ้างค่อนข้างสูง คือผู้ชายจะได้ประมาณวันละ 150.- บาท ผู้หญิงได้ประมาณวันละ 120.-บาท แต่ในระยะหลังจากปี พ.ศ. 2539 อัตราค่าจ้างรายวันสำหรับการเป็นกรรมกร ผู้ชายจะได้ลดลงเหลือประมาณวันละ 120 - 130.-บาท ในขณะที่ผู้หญิงจะได้ลดลงเหลือประมาณวันละ 80 - 100.-บาท ซึ่งชาวเขาก็ไม่มีทางเลือก ต้องยอมรับค่าจ้างที่ต่ำลงดังกล่าว

- อาชีพประกอบธุรกิจและการค้าขาย จะมีความสัมพันธ์กับสภาวะเศรษฐกิจในแง่ของการท่องเที่ยว เนื่องจากอาชีพของชาวเขาส่วนใหญ่จะเป็นการค้าขายสินค้าหัตถกรรมประจำเผ่า ซึ่งนอกจากราคาวัตถุดิบจะสูงขึ้นแล้วการขายสินค้าในปริมาณน้อยลง ทำให้รายได้ต่ำลงมากเนื่องจากมีจำนวนนักท่องเที่ยวน้อยลงทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ นอกจากนั้นการซื้อสินค้าของนักท่องเที่ยวก็มีน้อยลงด้วย

4.2.2.3 สภาพแวดล้อมการทำงาน

ผู้วิจัยได้ศึกษาความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานหรือการประกอบอาชีพของครัวเรือนชาวเขาทั้งหมด พบว่าส่วนใหญ่พึงพอใจที่จะประกอบอาชีพในปัจจุบันต่อไปถึงแม้จะได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจที่ทำให้มีรายได้ลดต่ำลงไป แต่ก็ยังต้องการทำงานต่อไป โดยมีความเห็นว่าต้องการอยู่ต่อไปเรื่อย ๆ สภาพงานที่ทำอยู่ไม่มีความลำบากไม่เสี่ยงต่ออันตรายและสามารถอดทนต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานได้ ซึ่งจะดีกว่าการกลับไปอยู่ในหมู่บ้านเดิม เพราะยังคงมีรายได้เลี้ยงชีพที่มากกว่าหรือมีโอกาสดีกว่า อย่างไรก็ตามจากข้อมูลความพึงพอใจต่อสภาพการทำงานของครัวเรือนนั้น มีดังนี้

ตารางที่ 35 เปรียบเทียบความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงานกับเผ่าของครัวเรือนชาวเขาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง

เผ่าระดับความพอใจ	พอใจมาก	พอใจปานกลาง	พอใจน้อย	ไม่พอใจ	รวม
1. มูเซอ	5 (10.0)	31 (62.0)	11 (22.0)	3 (6.0)	50 (53.8)
2. ลีซอ	4 (22.2)	7 (38.9)	7 (38.9)	0 (0.0)	18 (19.4)
3. แม้ว	0 (0.0)	9 (75.0)	2 (16.7)	1 (8.3)	12 (12.9)
4. อีเก้อ	0 (0.0)	6 (50.0)	6 (50.0)	0 (0.0)	12 (12.9)
5. เย้า	0 (0.0)	1 (100.0)	0 (0.0)	0 (0.0)	1 (1.0)
รวม	9 (9.7)	54 (58.0)	26 (28.0)	4 (4.3)	93 (100.0)

Chi-Square Value = 17.86610 DF = 16 Significance = 0.33180 ระดับนัยสำคัญ = 0.05

(Missing = 7)

จากตารางที่ 35 จะเห็นได้ว่าชาวเขาส่วนใหญ่มีความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานโดยร้อยละ 58.0 มีความพึงพอใจปานกลาง โดยเผ่าที่มีความพึงพอใจมากที่สุดคือ เผ่าแม้ว มีร้อยละ 75.0

จากการทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยเกี่ยวกับเผ่ากับความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมการทำงาน ปรากฏว่า ได้ค่า Chi-Square = 17.86610 ค่า DF = 16 ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.05 = 0.33180 แสดงว่าค่าความแตกต่างในเรื่องเผ่าของครัวเรือนชาวเขาไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานของครัวเรือนชาวเขาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ นั่นคือ

ครัวเรือนชาวเขาเผ่าแม้ว ร้อยละ 75.0 พอใจในสภาพแวดล้อมการทำงานในระดับปานกลาง ที่พอใจน้อยมีร้อยละ 16.7 เผ่ามูเซอ พอใจปานกลางร้อยละ 42.0 พอใจน้อยร้อยละ 22.0 เผ่าอีเกอ พอใจปานกลาง และน้อยเท่ากันคือ ร้อยละ 50.0 และที่ไม่พอใจมีน้อยมากในทุกเผ่า

ตารางที่ 36 ระดับความพึงพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงาน แยกตามอาชีพ

อาชีพระดับความพอใจ	พอใจมาก	พอใจปานกลาง	พอใจน้อย	ไม่พอใจ	รวม
1. รับจ้างทั่วไป	1 (2.7)	24 (64.9)	9 (24.3)	3 (8.1)	37 (39.8)
2. ธุรกิจและค้าขายส่วนตัว	3 (7.9)	19 (50.0)	16 (42.1)	0 (0.0)	38 (40.9)
3. สถานประกอบการ, รับจ้างทั่วไป	4 (25.0)	11 (68.8)	0 (0.0)	1 (6.3)	16 (17.2)
4. อื่น ๆ	1 (50.0)	0 (0.0)	1 (50.0)	0 (0.0)	2 (2.1)
รวม	9 (9.7)	54 (58.1)	26 (27.9)	4 (4.3)	93 (100.0)

Chi-Square Value = 3.88797 DF = 16 Significance = 0.00001

Cramer's V value = 0.36704 ระดับนัยสำคัญ = 0.05

จากตารางที่ 36 จะเห็นได้ว่า ครัวเรือนชาวเขาส่วนใหญ่ร้อยละ 58.1 มีความพอใจต่อสภาพแวดล้อมในการทำงานในระดับปานกลาง และกลุ่มมีอาชีพทำธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย และอาชีพอื่น ๆ ทั้งหมดมีความพอใจในสภาพแวดล้อมการทำงาน

และจากการทดสอบค่าความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรด้านอาชีพ กับระดับความพึงพอใจของชาวเขา พบว่าได้ค่า Chi-Square = 3.88797 ค่า DF = 16 ค่าความเชื่อมั่นที่ระดับ 0.05 = 0.001 แสดงว่าอาชีพที่ครัวเรือนชาวเขาทำ มีผลต่อความพึงพอใจในสภาพแวดล้อมการทำงานอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ กล่าวคือ กลุ่มที่ทำอาชีพอื่น ๆ เช่น สอนศาสนา จะมีความพอใจมาก ร้อยละ 50.0 ในขณะที่ผู้ทำงานในสถานประกอบการและค้าขายมีความพึงพอใจมากเพียง ร้อยละ 25.0 และ 7.9 เท่านั้น สำหรับกลุ่มที่ทำธุรกิจและค้าขายส่วนตัวจะมีความพึงพอใจน้อยใกล้เคียงกับผู้ทำงานอื่น ๆ คือ คิดเป็นร้อยละ 42.1 และร้อยละ 50.0 ตามลำดับ

เพื่อทราบรายละเอียดเกี่ยวกับลักษณะงานที่สมาชิกของครัวเรือนชาวเขาทำ ผู้วิจัยจึงได้ทำการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับลักษณะงานอาชีพหลักของครัวเรือน 2 อาชีพ คือ การรับจ้างทั่วไป และการประกอบธุรกิจและค้าขายซึ่งเป็นอาชีพที่ทำมากที่สุด พบว่ามีความหลากหลายในสภาพแวดล้อมของการทำงานแต่ละอย่างคือ

อาชีพการรับจ้างทั่วไป ส่วนใหญ่จะเป็นอาชีพของชาวเขาเผ่ามูเซอ ในการรับจ้างเป็นแรงงานทั่วไป ขึ้นอยู่กับความต้องการของนายจ้าง โดยมีการจ่ายค่าจ้าง 2 ลักษณะคือ ค่าจ้างรายวัน และค่าจ้างเหมาจ่ายในการทำงาน ซึ่งส่วนใหญ่ครัวเรือนชาวเขานิยมที่จะรับค่าจ้างเป็นลักษณะจ้างเหมางานมากกว่าที่จะเป็นค่าจ้างรายวัน เนื่องจากเมื่อเปรียบเทียบแล้วจะมีรายได้มากกว่า และเป็นที่น่าสังเกตว่าแรงงานชาวเขาจะมีความกระตือรือร้นในการทำงานมากกว่าการรับจ้างรายวัน แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับข้อตกลงกับนายจ้างและลักษณะของการจ้างงาน กล่าวคือถ้าเป็นการจ้างงานชั่วคราวหรือเป็นงานที่ไม่ต่อเนื่องงานเฉพาะอย่างที่ไม่ต้องใช้ผู้ชำนาญในการควบคุมเช่นการถางหญ้า การขุดหลุม การขุดร่องน้ำ การรื้อถอนสิ่งปลูกสร้าง ชาวเขามักจะต่อรองให้เป็นงานเหมาและจะมีอุปกรณ์หรือเครื่องมือในการทำงานเป็นของตนเองที่เตรียมพร้อมอยู่แล้วเช่น มีด จอบ เสียม ฆ้อน เป็นต้น

ส่วนงานก่อสร้างอาคารทั่วไปซึ่งจะมีนายจ้างหรือวิศวกรควบคุมอยู่มักจะมีการจ้างงานเป็นรายวัน และจะมีการจ้างงานเป็นระยะเวลาค่อนข้างยาวนาน ทั้งนี้อาชีพการรับจ้างทั่วไปที่ครัวเรือนชาวเขาไปรับจ้างมีลักษณะงานต่าง ๆ ที่ได้รับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ดังนี้ เช่น เป็นกรรมกรและช่างปูนในการก่อสร้างต่าง ๆ เช่น สนามบิน โบสถ์ ถึงเก็บน้ำฝน เป็นช่างปูน กระเบื้อง ทาสีอาคาร ซ่อมกันสาด เป็นกรรมกรขุดหลุม สร้างบ้าน ปลูกต้นไม้ กำจัดวัชพืช ซ่อมแซมโรงงาน บ้านพัก สร้างรั้วบ้าน รื้อถอนบ้าน บุรุษอู่ฟุ้งท่อประปา ในงานทำถนน เป็นต้น

ตัวอย่างอัตราค่าจ้างเหมางาน(เฉพาะค่าแรง) ที่ได้รับขึ้นอยู่กับชนิดของงานเช่น

การขุดหลุมปลูกต้นไม้ ขนาด 1 ลูกบาศก์เมตร ได้หลุมละ 100.-บาท การขุดหลุมส้วม (ท่อ 3 ใบ) หลุมละ 500.- บาท การทาสีบ้าน ชั้นเดียว (ขนาด 3 ห้องนอน)ประมาณหลังละ 7,000 - 7,500.-บาท งานทาสีบ้าน 2 ชั้น(ขนาด 4 ห้องนอน) ประมาณหลังละ 14,000- 15,000.-บาท งานปั้นปูนขอบประตูหรือหน้าต่าง เมตรละ 40.-บาท (ปกติจะทำได้คนละ 5 - 7 เมตรต่อวัน) งานขุดร่องท่อประปา เมตรละ 30.- บาท การสร้างฐานรากอาคาร ตารางเมตรละ 4,500.-บาท การสร้างรั้ว เมตรละ 120.- บาท

4.2.2.4 ระยะเวลาการทำงานและการพักผ่อน

การทำงานของครัวเรือนชาวเขาในแต่ละอาชีพจะมีระยะเวลาการทำงานและการพักผ่อนในแต่ละวันแตกต่างกันไป ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะใหญ่ ๆ ตามอาชีพคือ

1. อาชีพการรับจ้างทั่วไป

นายจ้างมุ่งหวังที่จะได้แรงงานประมาณวันละ 8 ชั่วโมง คือระหว่าง 08.00 - 17.00 น. และพักกลางวัน 1 ชั่วโมง ถ้าหากนายจ้างนำมารับแรงงานที่ชุมชนจะเป็นเวลาประมาณ 07.00 - 07.30 น. และส่งกลับหลังจากเลิกงานในเวลา 17.00 น. ในบางกรณีแรงงานชาวเขาอาจใช้จักรยานยนต์ไปเองหรือเดินไปเองถ้าระยะทางไม่ไกล หรือในบางครั้งอาจจะต้องไปนอนค้างคืนเช่นการไปรับจ้างปลูกข้าวหรือเก็บเกี่ยวข้าวนาดำ

ส่วนการพักผ่อนของแรงงานนั้น นอกจากจะได้พักผ่อนในช่วงเวลากลางคืนแล้ว ในแต่ละสัปดาห์จะหยุดทำงานในวันอาทิตย์ 1 วัน โดยชาวเขาจะใช้เวลาในวันอาทิตย์ในการพบปะสังสรรค์และประกอบพิธีทางศาสนาคริสต์ตามโบสถ์ต่าง ๆ ที่เป็นสมาชิกอยู่ซึ่งมีหลายแห่งในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่เช่น คริสต์จักรซีโลห์ ถนนหมื่นด้ามพร้าคต, คริสต์จักรเมืองเชียงใหม่ ในโรงแรมรินคำ, คริสต์จักรแบ็บติสตาหุ ถนนวัดเกตเป็นต้น แต่อย่างไรก็ดีพบว่าในช่วงที่มีการจ้างงานน้อยลงนั้น มีแรงงานชาวเขาบางส่วนยินยอมที่จะทำงานในวันอาทิตย์ เนื่องจากต้องการรายได้เพิ่มขึ้นและในช่วงวันธรรมดาไม่มีงานทำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจ้างงานชั่วคราวที่นายจ้างมีวันหยุดในวันเสาร์และวันอาทิตย์

2. อาชีพการประกอบธุรกิจส่วนตัวและค้าขาย

ในกรณีของการประกอบธุรกิจส่วนตัว เช่นการทำตุ๊กตาเรซินจะทำงานปกติทุกวันระหว่าง 08.00- 17.00 น. และพักช่วงเวลากลางวัน มีวันหยุด 1 วันในวันอาทิตย์ แต่ทั้งนี้การทำงานในแต่ละวันจะเต็มหรือไม่ขึ้นอยู่กับปริมาณสินค้าที่ได้รับใบสั่ง(Order) ว่ามากหรือน้อยแค่ไหน ซึ่งพบว่าในบางวันก็ไม่ได้ทำงานเต็มที่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงที่ไม่มีนักท่องเที่ยวมาก ซึ่งการผลิตตุ๊กตาเรซินนั้น ผู้ผลิตจะเป็นผู้ขายส่งแต่ไม่ได้ขายปลีกหรือการไปตั้งร้านหรือมีแผงจำหน่ายสินค้าเอง ดังนั้นจึงมีเวลาทำงานแต่ละเวลาพักผ่อนตามปกติ

ส่วนการผลิตสินค้าหัตถกรรมชาวเขาอื่น ๆ นอกจากจะเป็นผู้ผลิตหรือผู้แปรรูปสินค้าแล้ว ยังเป็นผู้ขายปลีกด้วย ซึ่งกลุ่มเป้าหมายในการขายสินค้าคือนักท่องเที่ยว โดยนำไปจำหน่าย 2 แห่งคือบริเวณตลาดในท่าบ่อ จังหวัดเชียงใหม่ ในเวลากลางคืนและบางส่วนจะนำไปจำหน่ายที่ตลาดนัดจตุจักร กรุงเทพมหานคร ในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์โดยจะนำสินค้าไปโดยทางรถโดยสารประจำทาง(รถทัวร์) ในวันศุกร์ตอนเย็นและจะเข้าแผงจำหน่ายสินค้าในวันเสาร์-วันอาทิตย์ ซึ่งใช้

เป็นที่พักผ่อนนอนหลับด้วยและจะเดินทางกลับในตอนเย็นวันอาทิตย์โดยรถโดยสารประจำทาง เช่นเดิม ซึ่งนิยามที่จะขึ้นรถของบริษัทสมบัติทัวร์และบริษัทมงคลทัวร์ และจะไปกันเป็นกลุ่ม ชาวเขากลุ่มนี้จะใช้เวลาในช่วงวันปกติในการเตรียมสินค้าเพื่อนำไปจำหน่าย ณ สวนจตุรจักร ส่วนกลุ่มที่จำหน่ายสินค้า ณ บริเวณตลาดในท่าบวาร์ จังหวัดเชียงใหม่จะมี 3 ลักษณะคือ การเช่าแผงขาย การมีร้านค้าเป็นของตนเองและการเร่ขายตามทางเดิน โดยส่วนใหญ่จะใช้เวลาเตรียมสินค้าในช่วงกลางวันและจะนำไปขายในช่วงเวลากลางคืน

3. อาชีพรับจ้างตามสถานประกอบการ

ระยะเวลาการทำงานและการพักผ่อนจะขึ้นอยู่กับลักษณะงานเช่น การรับจ้างเป็นยาม หรือ พนักงานรับรถยนต์จะทำงานในช่วงเวลากลางคืนและพักผ่อนในเวลากลางวัน การทำงานร้านค้าทั่วไปเช่นร้านแก๊ส ร้านขายส่งอาหารทะเล จะทำงานในเวลากลางวันและพักผ่อนในเวลากลางคืน เป็นต้น

อย่างไรก็ดีในภาพรวมของการทำงานทั้งหมดนั้นพบว่าแรงงานในครัวเรือนมีการพักผ่อนที่เพียงพอในแต่ละสัปดาห์ และส่วนใหญ่ทำงานไม่เกินวันละ 8 ชั่วโมงคือร้อยละ 94 ของครัวเรือนทั้งหมดและมีเพียงร้อยละ 3 ที่ทำงานเกินวันละ 8 ชั่วโมง ซึ่งก็จะเป็นอาชีพยามและพนักงานรับรถยนต์ตามร้านอาหารต่าง ๆ

4.3 การศึกษาแนวทางการปรับปรุงคุณภาพชีวิตครัวเรือนชาวเขา

ในการวิจัยครั้งนี้ นอกจากการศึกษาคุณภาพชีวิตนอกการทำงานและคุณภาพชีวิตในการทำงานของครัวเรือนชาวเขา ที่ได้ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยและประกอบอาชีพในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่แล้ว ยังได้ศึกษาแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการสัมภาษณ์และศึกษาเอกสาร ซึ่งมีแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้คือ

1. ผู้อำนวยการกองสวัสดิการสังคม เทศบาลนครเชียงใหม่
2. ผู้อำนวยการศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่
3. รองผู้อำนวยการฝ่ายการเคหะชุมชน การเคหะแห่งชาติ
4. ผู้อำนวยการ โรงเรียนชุมชนเทศบาลวัดศรีดอนไชย
5. อาจารย์ใหญ่โรงเรียนเทศบาลวัดป่าแฝก
6. จัดหางานจังหวัดเชียงใหม่
7. เจ้าหน้าที่ศูนย์บริการสาธารณสุข เทศบาลนครเชียงใหม่(ช้างเผือก)

ผลการศึกษาพบว่าในปัจจุบันได้มีความพยายามในการแก้ไขปัญหาชุมชนแออัดในเขตเมือง โดยมีเทศบาลนครเชียงใหม่เป็นหน่วยงานหลัก และมีความร่วมมือจากหน่วยงานหลายฝ่าย

ทั้งภาครัฐและเอกชน มีการดำเนินงานในด้านต่าง ๆ เช่น การจัดหาที่อยู่ใหม่ การปรับปรุงสภาพแวดล้อมในที่ดินเดิม การพัฒนาและส่งเสริมอาชีพ การพัฒนาด้านสังคม การศึกษา และการบริการด้านสาธารณสุข เป็นต้น

ในกรณีที่เกี่ยวข้องกับครัวเรือนชาวเขานั้น ประเด็นที่น่าสนใจได้แก่โครงการจัดหาที่อยู่ใหม่ (Slum Relocation) โดยหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งได้กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเทศบาลนครเชียงใหม่ระยะปานกลาง (พ.ศ. 2540 - 2544) เนื่องจากครัวเรือนชาวเขาได้พักอาศัยอยู่ในเขตพื้นที่สาธารณะและพื้นที่เอกชน ซึ่งประสบปัญหาการไร้ที่อยู่ตามแนวคลองแม่ข่าและลำเหมืองสาธารณะ เพื่อพัฒนาคลองแม่ข่าตามโครงการเมืองหลัก ชุมชนที่ประสบปัญหาดังกล่าวคือ ชุมชนคลองเงิน 1 ชุมชนคลองเงิน 2 และชุมชนร่องกระแจะ จากการสำรวจของเทศบาลนครเชียงใหม่ ชาวชุมชนทั้งคนไทยพื้นราบและชาวเขาต้องการให้รัฐเป็นผู้จัดหาที่อยู่อาศัยให้ โดยผ่อนชำระในราคาถูก

ส่วนกรณีของการบุกรุกพื้นที่ของเอกชนเช่นชุมชนเซ็นทรัล ได้มีการดำเนินการแก้ไข โดยมีการประชุมคณะกรรมการปรับปรุงชุมชนแออัดเมืองเชียงใหม่ ครั้งที่ 1/2540 (14 กุมภาพันธ์ 2540) ซึ่งมีผู้แทนของบริษัทเซ็นทรัล และผู้แทนชุมชนชาวเขาเข้าร่วมประชุมด้วย โดยได้ข้อสรุปเป็นมติของที่ประชุมคือ ชุมชนเซ็นทรัลกลุ่มชาวเขาจะรื้อย้ายไปอยู่ในที่ดินที่การเคหะแห่งชาติดำเนินการให้

ตามโครงการจัดหาที่อยู่ใหม่สำหรับชุมชนผู้มีรายได้น้อย จะเป็นการทำงานร่วมกันระหว่างเทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ การเคหะแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการปรับปรุงชุมชนเมือง ผลกระทบจากโครงการพัฒนาคลองแม่ข่าและกรณีของชุมชนเซ็นทรัลได้มีครัวเรือนชาวเขาสมัครใจเข้าร่วมโครงการดังกล่าวแล้ว 87 ครัวเรือน โดยเทศบาลนครเชียงใหม่มีหน้าที่ในการอำนวยความสะดวกในฐานะเจ้าของพื้นที่ การเคหะแห่งชาติรับผิดชอบด้านการจัดหาที่ดิน การจัดวางผังที่ดิน ตลอดจนจัดสาธารณูปโภค สาธารณูปการ ซึ่งการเคหะแห่งชาติมีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือ ฝ่ายปรับปรุงชุมชนแออัด และจะมีการบรรจุแผนไว้ในงบประมาณประจำปีที่ได้รับจัดสรรจากรัฐบาลประมาณปีละ 1,000 ล้านบาทเพื่อแก้ไขปัญหาเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในชุมชนแออัดทั่วประเทศ

อีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้เข้าไปมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับชาวเขาที่อาศัยในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ คือศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ซึ่งโดยปกติมีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านบนที่สูง แต่เมื่อมีชาวเขาส่วนหนึ่งได้อพยพเข้ามาอยู่ในเขตเทศบาลนครเชียงใหม่ ก็ได้พยายามที่จะร่วมมือกับหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา โดยได้วางบทบาทหน้าที่ไว้ 3 ลักษณะคือ

1). เป็นศูนย์กลางข้อมูลของชาวเขาที่อาศัยในเขตเมือง โดยมีการสำรวจ จัดเก็บ ประมวล ข้อมูล เพื่อนำไปใช้ประโยชน์ ดำเนินการร่วมกันป้องกันและแก้ไขปัญหา

2). สนับสนุนการพัฒนาองค์กรเครือข่ายของชุมชนที่มีชาวเขาอาศัยอยู่ เช่นการจัดตั้งอาสาสมัคร การออกเยี่ยมชุมชน การจัดประชุมเสวนาร่วมกับชุมชน

3). การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาหรือให้ความช่วยเหลือชาวเขาในเขตชุมชนเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประสานงานกับเทศบาลนครเชียงใหม่

ภารกิจทั้งสามด้านของศูนย์พัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา จังหวัดเชียงใหม่ จะเน้นหนักในเรื่องของการเป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารมากที่สุด โดยที่จะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องในเรื่องของการพัฒนาในสิ่งที่เป็นถาวรวัตถุ แต่ทั้งนี้จะดำเนินบทบาทในด้านการสงเคราะห์หรือแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าในกรณีที่เป็นที่จำเป็น ซึ่งจะต้องประสานงานกับสำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดเชียงใหม่ หรือองค์การภาคเอกชน

อนึ่งในภาพรวมของการพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ที่ได้ดำเนินการโดยกองสงเคราะห์ชาวเขา กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมนั้น มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรชาวเขาที่อาศัยอยู่บนที่สูง ทั้งในด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ให้สามารถดำรงชีพอยู่อย่างปกติสุขในภูมิภานาเดิม ในกรณีที่ให้มีชาวเขาส่วนหนึ่งได้อพยพลงมาประกอบอาชีพและพักอาศัยในเขตพื้นราบหรือเขตเมืองนั้น กรมประชาสงเคราะห์ได้ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นเพื่อให้มีการเคลื่อนย้ายแรงงานอย่างเป็นระบบ กล่าวคือ กรมประชาสงเคราะห์ได้มีการจัดทำระบบสารสนเทศแรงงานชาวเขา และเตรียมความพร้อมของแรงงาน ด้วยการประสานงานกับกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน ให้มีการฝึกอบรมพัฒนาอาชีพหรือพัฒนาฝีมือก่อนที่จะประสานงานกับกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และสำนักงานประกันสังคมเพื่อให้ชาวเขาได้รับการคุ้มครองและประกันสังคมตามระบบ ในขณะที่ให้มีการสงเคราะห์ครอบครัวแก่ชาวเขาที่สมาชิกวัยแรงงานออกไปทำงานในเมืองด้วย รวมทั้งมีการประสานงานกับกรมการปกครองเพื่อเร่งรัดการลงรายการสัญชาติไทยให้กับชาวเขาที่มีคุณสมบัติแต่ยังไม่ได้สัญชาติไทยเพื่อให้สามารถทำงานในสถานประกอบการต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย

ในส่วนของสำนักงานจัดหางาน จังหวัดเชียงใหม่ พบว่ามีอำนาจหน้าที่ในการอนุญาตให้คนต่างด้าวทำงาน ตามพระราชบัญญัติการทำงานของคนต่างด้าว พ.ศ. 2521 ซึ่งมีผลกระทบต่อชาวเขาที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย เนื่องจากถูกจัดกลุ่มไว้เป็นคนต่างด้าว แต่ก็ไม่มีพบว่ามีการเวียนชาวเขาที่ยังไม่มีสัญชาติไทยขออนุญาตจากสำนักงานจัดหางาน จังหวัดเชียงใหม่แต่ประการใด จึงมีโอกาสดังกล่าวจะถูกจับดำเนินคดีตามพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวได้

สำหรับคุณภาพชีวิตของครัวเรือนชาวเขาด้านการศึกษา ซึ่งได้ศึกษาข้อมูลจากโรงเรียนในสังกัดของเทศบาล 2 แห่งคือ โรงเรียนเทศบาลวัดป่าแพ่ง และโรงเรียนชุมชนวัดศรีดอนชัย พบว่า ได้มีการรับนักเรียนชาวเขาเข้าไปศึกษาจำนวนหนึ่ง ซึ่งกลุ่มที่ประสบปัญหาคือครัวเรือนที่ยังไม่ได้รับสัญชาติไทย เนื่องจากโรงเรียนไม่สามารถออกใบประกาศนียบัตรได้ตามระเบียบปกติ เพียงแต่มีการอนุโลมให้เข้ารับการศึกษานั้น แต่สำหรับครัวเรือนชาวเขาที่มีสัญชาติไทยแล้วก็ได้ดำเนินการตามปกติเหมือนคนไทยพื้นราบ

ในด้านบริการสาธารณสุข ครัวเรือนชาวเขานิยมไปใช้บริการศูนย์บริการสาธารณสุขของเทศบาล ซึ่งให้บริการโดยไม่คิดมูลค่าในกรณีที่ไม่สามารถจะออกค่าบริการเองได้ นอกจากนั้น ชาวเขาหลายครัวเรือนก็ได้ไปใช้บริการของโรงพยาบาลแม่และเด็ก โรงพยาบาลนครพิงค์เป็นต้น